

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

KASVATUSOHJAAJAN TEHTÄVÄNKUVAN

LAADINTA

Kati Isometsä-Ahoniemi

Opinnäytetyö
Huhtikuu 2017
Sosionomin tutkinto, Amk

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomikoulutus

ISOMETSÄ-AHONIEMI, KATI
Kasvatusohjaajan tehtävänkuvan laadinta

Opinnäytetyö 60 sivua, joista liitteitä 2 sivua
Huhtikuu 2017

Opinnäytetyön tarkoituksena oli perehtyä kasvatusohjaajan työnkuvaan ja koulun sosiaalityöhön. Opinnäytetyössä selvitettiin Kangasalan kunnassa toimivan kasvatusohjaajan työtä. Tavoitteena oli laatia kunnassamme toimivalle kasvatusohjaajalle tehtävänkuvaus. Pyrkimyksenä on tätä kautta selkeyttää hänen työnkuvaansa muille yhteistyötahoille ja tuoda esille ennaltaehkäisevän työn merkitystä koulujen hyvinvoinnin tukemisessa. Opinnäytetyössä käytetään termiä kasvatusohjaaja koulusosionomin sijaan, koska tämä nimike on Kangasalan kunnassa vahvistettu käyttöön. Opinnäytetyön teorian muodostavat syrjäytymisen käsite ja koulun sosiaalityö sekä siellä toimiva oppilashuolto toimijoinen.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, joka kohdistuu Kangasalan kunnan kasvatusohjaajaan tehtävään. Menetelmänä opinnäytetyössä käytettiin havainnointia ja haastatteluja. Opinnäytetyössä käytettiin haastattelun kautta saatuja työntekijän suoria vastauksia hänen autenttisten ajatustensa esiin tuomiseksi. Tavoitteena oli havainnoinnin avulla käytännötasolla selvittää keskeisiä tehtäviä ja haastattelun kautta syventää tehtävän tarkoitusta.

Kasvatusohjaajan perustehtävää ei ole Kangasalan kunnassa virallisesti määritelty. Tulosten valossa tärkeinä osa-alueina tehtävään nousi oppilaan varhainen tuki ja ohjaus sekä läsnäolo koulun arjessa. Tehtävän tarkoitus on ehkäistä lasten ja nuorten syrjäytymistä. Kasvatusohjaajan työn painopiste on toimiminen matalan kynnyksen aikuisena koulussa. Arkipäivän työssä tämä näkyy esimerkiksi jutteluna oppilaiden kanssa ja konkreettisena apuna koulunkäynnin pulmissa läksyparkin pitämisen muodossa.

Kasvatusohjaajan tehtävä mahdollistaa oppilaiden arkipäivän kohtaamisen ja haasteiden havaitsemisen ja niihin puuttumisen varhaisessa vaiheessa. Haastattelujen ja kokemuksen pohjalta voidaan sanoa, että koulun arjessa tarvitaan sosiaalityön lisäresursseja. Kasvatusohjaajalla on tärkeä tehtävä oppilaan opinpolun ja koulunkäynnin positiivisten kokemusten turvaamisessa. Sosiaalityöllä koulussa voidaan osaltaan vastata muuttuneisiin tilanteisiin ja haasteisiin joita lapset ja perheet nykypäivänä kohtaavat.

Kasvatusohjaajan työ on matalan kynnyksen työtä joka keskittyy ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tukeen. Tulevaisuudessa voisi selvittää työn vaikuttavuutta ja miten kasvatusohjaajan työtä saataisiin useampaan Kangasalan kunnan kouluun.

Asiasanat: kasvatusohjaaja, koulun sosiaalityö, varhainen tuki, opiskeluhuolto

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services
Bachelor of Social Sciences

KATI ISOMETSÄ-AHONIEMI:
Making School Counsellor basic task

Bachelor's thesis 60 appendices 2
April 2017

The purpose of this thesis is to study work of bachelor of social services and the social work at school. The main purpose of the thesis was to clarify the description of basic task of school counsellor in our municipality. The aim was to clarify her job description to the other colleagues in school and bring up meaning of preventive work and support welfare in school environment. The thesis theoretical framework is social exclusion, school social work and the student welfare in school.

The thesis is a qualitative study, the target of which was the basic task of our school counsellor. Observation and interview were used as the methods of the research. One of the priorities was to add the real authentic opinions and answers from employees to be used in my thesis so I borrowed some statements from the interviews. The aim was with observation to find out school counsellors' central work task and with interviews to deepen meaning of this work.

The basic task of school counsellor has not been officially defined in our community. In the future it would be important to have a school counsellor's job generally known. The purpose of the social counsellor work is to prevent children and teenager social exclusion. An important aspect in this work is early intervention in possible problems. School counsellor function is low threshold in school welfare services. An everyday basic job that shows chat with students and help with different problems in school.

School counsellor job task makes possible meeting students through the school day and give early support in the everyday school work. Based on interviews and observation can say that we need more resource of student welfare. School counsellor has an important task to help student to learn and get positive experiences about studying. Social work in school are able to effect changing situations and challenges which families today's worlds encounter. The focus at the work are on preventative measures and early intervention and support. A future study on the effectiveness of the school community work is needed. Finding a way to increase awareness of the school counsellors work all around in our community is important.

Key words: school counsellor, school social work, early support, student welfare

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TARKOITUS.....	7
3	SYRJÄYTYMINEN	8
	3.1 Mitä syrjäytyminen on?	8
	3.2 Syrjäytymisen riskitekijöitä	11
	3.3 Syrjäytymisen vaikutuksia	14
4	KOULUN SOSIAALITYÖ.....	17
	4.1 Koulun sosiaalityön taustaa	17
	4.2 Koulun oppilashuolto ja sen toimijoita.....	18
	4.2.1 Koulukuraattori	21
	4.2.2 Kasvatusohjaaja.....	23
	4.3 Varhainen puuttuminen ja tuki koulussa	24
5	TEHTÄVÄNKUVAUS.....	29
	5.1 Työehtosopimuksen taustaa	29
	5.2 Tehtäväkuvaus ja tehtävän vaativuuden arviointi.....	30
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	33
	6.1 Toimintaympäristönä Suoraman koulu.....	33
	6.2 Tutkimusmenetelmä, aineiston keruu ja analysointi.....	34
7	OPINNÄYTETYÖN TULOKSIA	37
	7.1 Tehtävän tarkoitus.....	37
	7.2 Tehtäväkuvauksen teemoja.....	38
	7.3 Kasvatusohjaajan tehtäväkuvauksen keskeiset tehtävät	42
8	POHDINTA.....	49
	8.1 Johtopäätökset.....	49
	8.2 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	50
	8.3 Tutkimuksen arviointia ja jatkotutkimusehdotuksia.....	52
	LÄHTEET.....	54
	LIITTEET	58
	Liite 1. Haastattelukysymyksiä kasvatusohjaaja Minna Lahdelle:	58
	Liite 2. Ote Kasvatusohjaajan tehtäväkuvauslomakkeesta.....	59

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön aiheena minulla on kunnassamme toimivan sosionomin tehtävänkuvan laatiminen. Työtehtävä alkoi pilotointina yhdessä kuntamme alakoulussa. Ajatus lähti työntekijän aloitteesta ja hänen kiinnostuksestaan opiskelujen myötä. Koulusosionomi koulussa-hanke käynnistyi yhdessä kuntamme koulussa syksyllä 2011. Hankkeessa koulutettu koulusosionomi on läsnä koulun arjessa ja tekee tavoitteellista työtä oppilaiden hyväksi. Työn painopistealueet ovat varhainen puuttuminen ja tuki sekä ennaltaehkäisy.

Hankkeen myötä toimi vakinaistettiin 2013. Nimikettä mietittiin ja vaihtoehtoja pohditettiin. Olisimme työntekijän kanssa olleet koulusosionomin kannalla, mutta kuntamme henkilöstöjohtaja halusi nimikkeen kasvatusohjaaja. Mielestämme kasvatusohjaaja ei oikein selkeästi kerro, missä tämä ihminen työskentelee ja mitä hän ohjaa. Tässä työssäni käytän nimitystä kasvatusohjaaja, koska tämä nimike on meidän kunnassa käytössä.

Kasvatusohjaajan työ on edelleen aika uutta Suomessa ja tällä nimikkeellä toimivia on muutamia. Työn keskeiset tehtävät ovat varsin monimuotoiset ja sidonnaisia toimintaympäristöön. Yhtenäistä tehtävänkuvasta ei ole tehty. Koulussa oppilaan tukiverkkona tällä hetkellä toimii terveydenhoitaja, kuraattori ja oppilaanohjaaja. Heidän saavutettavuutensa on vaikeutunut monien asioiden myötä. Kuntien taloudelliset vaikeudet ovat vaikuttaneet esimerkiksi kuraattoreiden läsnäolopäiviin kouluilla.

Koulusta on muodostunut nykyhetken että varsinkin tulevaisuuden hyvinvoinnin ja pärjäämisen kannalta keskeinen kasvatusympäristö ja - yhteisö. Oppilashuollosta on tullut tärkeä osa koulun perustoimintaa lasten ja nuorten kehitysympäristön muuttuessa. Nyky-yhteiskunnassa ennaltaehkäisevään toimintaan pitäisi panostaa entistä enemmän. Kasvatusohjaajan tehtävänä on tarjota moniammatillisessa yhteistyössä varhaista tukea oppilaille, edistää lasten ja nuorten hyvinvointia sekä ehkäistä syrjäytymistä.

Uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki, joka tuli voimaan elokuussa 2014 toi tarkennuksia nimenomaan oppilashuoltotyöhön. Se velvoittaa kouluja ongelmien puuttumiseen aikarajojen puitteissa sekä yhteisölliseen työhön. Tällä pyritään vahvistamaan ennaltaehkäi-

sevää toimintaa. Koulun sosiaalityössä kuraattoreilla on Suomessa pitkä historia. Muuttuvassa yhteiskunnassa koulun sosiaalityölle kohdistuu moninaisempia tarpeita joiden vastaamiseen ei tällä hetkellä ole riittävästi mahdollisuuksia tai resursseja.

Selvitän opinnäytetyössäni kasvatusohjaajan perustehtävää ja työnkuvaa, josta sitten rakennetaan hänelle tehtävänkuvaus. Tehtävänkuvaus vahvistetaan kunnan instansseissa, jonka jälkeen yhteistoiminnallisesti laaditaan tehtävän vaativuuden arviointi. Tehtävänkuvan selvittämiseksi menetelminä käytän havainnointia ja haastattelua. Tavoitteena on myös avata tehtävää niin, että harkittaisiin kasvatusohjaajien palkkaamista muihinkin kuntamme isoihin kouluihin. Teoriataustana avaan koulun sosiaalityötä, syrjäytymistä ja varhaista puuttumista koulussa. Kerron myös kunnallisen virka- ja työehtosopimuksen puitteissa tehtävästä tehtävänkuvan laadinnasta ja tehtävän vaativuuden arvioinnista.

Keskeiset käsitteet työssäni jakautuvat kahteen polkuun. Teoriapohjaa luo avattavan tehtävän tarkoitus ja tehtävät sekä ohessa kulkee työehtosopimus puolelta tulevat lainalaisuudet ja määräykset. Tehtävänkuvauksen laadinta nojaa alalla voimassaolevaan työehtosopimukseen.

2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TARKOITUS

Opinnäytetyön tavoite on saada hankkeena aloitettu kasvatusohjaajan työ ja sen tehtävänkuva vahvistettua virallisesti. Haluan tehdä näkyväksi kasvatusohjaajan työn sekä kiinnittää huomiota siihen, mihin tarkoitukseen kasvatusohjaaja on palkattu. Osittain haluan myös tehdä tunnetuksi vielä kohtuullisen tuntematonta ammattikuntaa ja heidän työtään. Nimikkeet vaihtelevat eri alueilla ja osittain tehtävätkin, mutta perusajatus on kaikissa sama. Pyrkimys on ehkäistä ongelmia ja ristiriitatilanteita kouluissa ja tukea lasten kasvua ja oppimista.

Tarkoituksena on saada tutkimuksen tuotoksena valmis tehtävänkuva kunnassa toimivalle kasvatusohjaajalle, joka voidaan esittää eteenpäin kunnan virkamiehille. Toivoisin, että tällä tehtävän virallistamisella myös olisi merkitystä siihen, että kyseiselle tehtävälle saataisiin lisää painoarvoa, jotta kyseisiä vakansseja voitaisiin perustaa meidän kuntaan muihinkin kouluihin.

Opinnäytetyö keskittyy seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- Mikä on kasvatusohjaajan tehtävän tarkoitus?
- Mitkä ovat kasvatusohjaajan keskeiset tehtävät?

Opinnäytetyön aihevalinta on lähtenyt pääosin omasta mielenkiinnosta. Keskustelin asianomaisen henkilön kanssa ensimmäisiä kertoja aiheesta jo silloin, kun hankerahoituksen turvin aloitettiin pilotointi kasvatusohjaajan tehtävästä. Monistakin erinäisistä syistä hänen tehtävänkuvauksensa on jäänyt virallisesti tekemättä. Tämän tutkimuksen avustuksella on tarkoitus saada virallinen tehtävänkuvaus vahvistettua työnantajan kanssa asianmukaisin menettelyin.

Tutkimukseni on tarkasti rajattu, koska tarkoituksena on tehdä tehtävänkuvaus yksittäiselle kasvatusohjaajalle. Toki muutkin vastaavassa työssä muualla voivat saada tästä apua omiin tehtävänkuvauksiinsa, mutta tässä työssä keskityn ainoastaan meidän kunnassamme toimivan kasvatusohjaajan tehtävään. Tavoitteena on selkeyttää kasvatusohjaajan tehtävää ja jakaa tätä kautta informaatiota ja näkyvyyttä hänen tehtävästään. Tehtävää tarkastellaan työntekijälähtöisesti yhteistyössä työnantajan kanssa.

3 SYRJÄYTYMINEN

Syrjäytyminen on tietynlainen yläkäsite tälle opinnäytetyölle. Selvitettävän kasvatusohjaajan tehtäväkuvauksen työn tarkoitus on ehkäistä lasten ja nuorten syrjäytymistä. Tarkastelen syrjäytymistä käsitteenä ja ilmiönä.

3.1 Mitä syrjäytyminen on?

Syrjäytymisen käsite otettiin käyttöön 70-luvulla. Silloin syrjäytymisenä ajateltiin lähinnä putoamista työmarkkinoilta. Syrjäytymisestä on hyvin monenlaisia määritelmiä. Nykyään käsitteellä tarkoitetaan erilaisia sosiaalisia ongelmia enemmänkin kuin työttömyyttä. Syrjäytymisellä tarkoitetaan ajautumista yhteiskunnallisten vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolelle. Syrjäytymistä voidaan arvioida ja tarkastella eri tasoilla, yhteiskunnan, yhteisön ja yksilön lähtökohdista. (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilen 1999, 421-422.)

Syrjäytyminen käsitteenä on monen asiantuntijan mukaan moniulotteinen ja analyytisesti tarkastellen haasteellinen. Osittain näiden seikkojen takia syrjäytyminen ilmiönä on negatiivinen prosessi. Se nähdään useasti lukuisina ongelmina, jotka limittyvät toisiinsa. Paugam:n (1996, 565) käsitteelle ei löydy absoluuttista määritelmää, ja hänen mielestään ei olisi edes järkevää ajatella että sellainen voisi löytyä. Helne (2002, 6) teoksessaan päätyy samaan lopputulemaan, ettei määritelmää syrjäytymisestä kannata laatia, vaan termi on enemmänkin vertauskuvallinen termi. Lainalaisuuksia silti löytyy, esimerkiksi yhteiskunnallisesti merkittävänä pidetään työmarkkinoita ja siksi panostetaan työttömien aktivointiin, jotta he voisivat palata takaisin työelämään. (Helne 2002, 6-7.)

Suomessa hallituskin pyrkii toimillaan ehkäisemään syrjäytymistä. Hallitus kehitti yhteiskuntatakuun, jossa tarkoituksena on taata kaikille alle 25-vuotiaille peruskoulun käyneille nuorille koulutus-, harjoittelu-, kuntoutus-, tai työpaikka kolmen kuukauden sisällä työttömyyden alusta. (Työ- ja elinkeinoministeriö, Nuorten yhteiskuntatakuu, tem-raportti 2012.)

Jos Bergham on jäsenellyt syrjäytymistä köyhyyden ja huono-osaisuuden kautta. Alla olevassa taulukossa hän kuvaa näitä vastakohtina moniulotteisena tai yksiulotteisena il-

miönä. Staattisella lopputuloksella tässä taulukossa tarkoitetaan tiettyä hetkenä esiintyvänä, kun vastaavasti dynaamisella prosessilla tarkoitetaan ajan saatossa kehittyvää ja muuttuvaa ilmiötä. Raunio (2006, 25) on Bergham:a mukaellen kuvannut, että prosessit vääjäämättä vastaavat staattisiin lopputuloksiin. Syrjäytyminen on linkittynyt huono-osaisuuteen ainakin yksilötasolla. Siltikään syrjäytymistä ei aiheuta yksittäiset ongelmat vaan yleensä kyseessä on monista ongelmista ja useista eri tekijöistä. (Raunio 2006, 25-27.)

TAULUKKO 1. Syrjäytymisen näkökulmia

	Dynaaminen prosessi	Staattinen lopputulos
Yksiulotteinen (Income)	Köyhtyminen (Impoverishment)	Köyhyys (Poverty)
Moniulotteinen (Multidimensional)	Syrjäytyminen (Social exclusion)	Huono-osaisuus (Deprivation)

(Bergham (1995,21); Vleminckx & Bergham (2001, 37.)

Taulukolla pyritään kuvaamaan köyhyyden ja syrjäytymisen erilaisia näkökulmia, lähinnä syy-seuraus suhteena. Syrjäytyminen prosessina tuottaa huono-osaisuutta yksilön että yhteiskunnan tasolla. Edellytys syrjäytymiselle löytyy jos yksilö tai ryhmä on jotenkin yhteisöön kuulumaton.

Syrjäytymiseen liitetään vahvasti elämänhallinnan käsite. Elämänhallinta jaetaan sisäiseen ja ulkoiseen osa-alueeseen. Ulkoisella elämänhallinnalla tarkoitetaan elämän perusasioita ja niiden hallintaa ja sisäisellä elämänhallinnalla ihmisen omaa kokemusta kuinka pystyy hallitsemaan elämänsä tapahtumia ja asioita.(Ihalainen & Kettunen 2016,131.)

Syrjäytymistä määritetään ja tarkastellaan yksilöiden kasautuneina ongelmina hyvinvoinnissa. Ilmiötä voidaan kuvailla myös yhteiskunnan sivuun joutumisena, syystä tai toisesta. Yksi syrjäytymisen määritelmä on yhteiskunnan normaalisuuden piirin ulkopuolelle päätyminen. (Raunio 2006 18-19.)

Syrjäytyneiden ja syrjäytymisriskissä olevien nuorten määrästä on puhuttu julkisuudessa jo vuosia. Arviot vaihtelevat 14 000:n ja jopa 100 000:teen saakka. Tilastoilla kuvataan vain huono-osaisuuden eri tiloja tai syrjäytymisen riskejä, esimerkiksi koulutusta tai työttömyyttä. Tilastot oikeastaan kertovat vain sen, kuinka monelle on kasaantunut riskitekijöitä. Lapsuuden perhetekijöillä ja elinolosuhteilla on merkittävä vaikutus yhteiskuntaan kiinnittymisessä. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos, Syrjäytyminen ja syrjäytymisen riskitekijät, 2016)

Reivisen (2013) mukaan yhteiskunnan eriarvoisuus lisääntyy ja kaikilla ei ole samoja mahdollisuuksia toteuttaa hyvää elämää. Osa väestöstä jää valinnanmahdollisuuksien ulkopuolelle. Kuka määrittelee syrjäytymisen ja millä kriteereillä?

Syrjäytyminen on yhteiskunnallinen ongelma, ja sen ehkäiseminen ei ole yksinkertaista ilmiön moninaisuuden vuoksi. Syrjäytymisestä on tullut tietynlainen muotitrendi, jota poliitikot käyttävät työkalunaan, välillä yhteistä hyvää ajatellen, välillä omista tarkoitusperistään käsin. (Reivinen 2013 9-10.)

Valtioneuvosto nimesi vuonna 2008 yhdeksi sisäisen turvallisuuden uhkaksi syrjäytymisen. Yhteiskunnan ulkopuolelle ajautumista on paljon puhuttu poliittisissa keskusteluissa. Tällä ilmiöllä on suuria taloudellisia vaikutuksia yhteiskunnalle, Etlan laskelmien mukaan yhden syrjäytyneen hinta on noin miljoona euroa. Yhteiskunnassamme on lukuisia hankkeita, joilla pyritään asiaan vaikuttamaan. Vuonna 2011 Sosiaali- ja terveysministeriö jakoi 23 miljoonaa euroa kunnille ja kuntayhtymille hankkeisiin, joilla parannetaan palvelua, edistetään terveyttä ja pyritään vähentämään syrjäytymistä. (Lahtinen 2011 203-204.)

Syrjäytyminen tapahtuu useimmiten yksilötasolla. Tietenkin syrjäytyminen voi kohdata helpommin tietynryppisiä ihmisryhmiä, kuten esimerkiksi pitkäaikaistyöttömiä, mutta siitä huolimatta syrjäytyminen koetaan yksilöllisesti. Kielteinen asenne syrjäytymiseen vaikuttaa ihmisten näkemyksiin, tätä kautta ihmiset eivät halua määrittää itseään tähän kategoriaan. Suomessa ei alueellisesti ole merkittäviä eroja syrjäytymisen suhteen. Ennen oli selkeästi havaittavissa köyhemmät asuinalueet ja perheiden huonommat taloudelliset mahdollisuudet, mutta tällä hetkellä syrjäytyminen on levittänyt yhteiskuntaan tasaisesti. Silti on nähtävissä, että varsinkin suurissa kaupungeissa tapahtuu tietynlaista

alueellista keskittymistä, mutta varsinaisesta slummiutumisesta ei voida puhua. Vastavasti maaseudulla ja haja-asutusalueilla koetaan enemmän sosiaalista syrjäytymistä, siellä asuvat ihmiset kokevat tulevaisuutensa mahdollisuudet heikommiksi kuin kaupungissa elävät. (Raunio 2006 39-43.)

Varsinkin nuorten syrjäytymisen ehkäisy on nostettu esille politiikassa ja hallituksen ohjelmassa. Hallituksen politiikkaohjelmassa on tavoitteeksi asetettu lisätä nuorten taitoja elämänhallintaan sekä motivoida ja innostaa heitä koulutukseen ja työelämään. Pyrkimyksenä on, että koulu, nuorisotyö, työllisyyspalvelut ja sosiaali- ja terveystoimi toimisivat yhteistyössä ennaltaehkäisevästi kehittävät keinoja, joilla autettaisiin erityisesti niitä nuoria jotka uhkaavat syrjäytyä jo peruskoulun aikana. (Eduskunnan tarkastusvaliokunta 2013, 8; Hallituksen politiikkaohjelma 2015.)

3.2 Syrjäytymisen riskitekijöitä

Syrjäytymisen riskitekijöitä ovat usein toimeentulon ongelmat, pitkittynyt työttömyys ja matala koulutus. Syrjäytymiseen vaikuttavia seikkoja ovat myös erilaiset elämänhallinnan ongelmat, terveydelliset haasteet, niukka sosiaalinen kanssakäyminen ja ylipäänsä osallisuuden vähyys. Sosiaalisten suhteiden ongelmat tuottavat suurimmat riskit lasten ja nuorten syrjäytymiselle. Ne lapset ja nuoret jotka eivät saa tukea lähipiiriltään ovat alttiimpia syrjäytymiselle. Erilaiset vanhempien ongelmat heijastuvat lasten kasvuun ja kehitykseen. Myrskylä (2012, 2- 7) toteaa syrjäytymisen olevan periytyvää, koska noin puolella nuorista myös vanhemmat olivat tavalla tai toisella syrjäytyneitä. Lasten riskit lisääntyvät siinä kohtaa kun perheet joutuvat vaikeuksiin. Perheen sosioekonominen asema ja vanhempien koulutustaso voivat myös lisätä riskiä. Niin kuin on monesti tutkimuksissa todettu, lapsuusiässä olleet olosuhteet heijastuvat koko elämään, ihmisen hyvinvointiin ja terveyteen. Terveyserotkin muodostuvat pitkälti lapsuuden kasvuympäristössä. Siellä luodaan perustaa toiminta- ja työkyvylle. (Myrskylä 2012, 2-7.)

Asiaa on tutkittu ja niiden perusteella on nostettu muutamia seikkoja, joiden uskotaan vaikuttavan syrjäytymisen kokemukseen. Työn ja koulutuksen merkitys on ollut suuri. Riskitekijöinä pidetään esimerkiksi irrallisuutta koulukulttuurista, vanhemmuuden puutetta ja elämänhallinnan ongelmia. Yksi merkittävä osasy syy syrjäytymiseen katsotaan siis olevan koulutuksen keskeyttäminen. Keskeytyksiä tapahtuu perusasteella, toisella as-

teella sekä jatko-opinnoissa. Tilastokeskuksen vuosiraporteista selviää kuinka paljon keskeyttämistä tapahtuu. Alla on esimerkki peruskoulun keskeyttäneistä oppilaista.(Leinonen 2011,4.)

TAULUKKO 2. Peruskoulun keskeyttäneet

Lukuvuosi	Kokonaan laiminlyöneet	Ilman päättötodistusta eronneet
2004/2005	70	218
2006/2007	55	152
2008/2009	39	150

Keskeyttämisen kaikkia syitä ei saada selville, puhutaan positiivisista ja negatiivisista keskeytyksistä. Valtaosa varsinkin peruskoulun keskeyttäneistä eivät kuulu tähän positiivisesti keskeyttäneiden joukkoon. He eivät juurikaan siirry työelämään, jota voi tapahtua ammatillisesta tai lukio koulutuksesta. (Leinonen 2011, Opit käyttöön- hanke.)

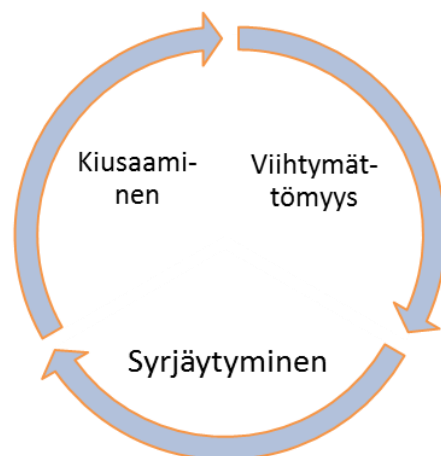
Koulun rooli syrjäytymisessä tukevana merkityksenä kuin rapauttavanakin on suuri. Kouluaikana lasten hyvinvointi tai pahoinvointi vaikuttaa tuleviin opinpolkujen valintoihin. Kiusaamistilanteet ovat edelleenkin yleisiä kouluissa, vaikkakin asiaan on nykyään kiinnitetty enemmän huomiota. Kiusaaminen on yksi riskitekijä lapsen kehitykselle ja itsetunnon vahvistamiselle. Heikon koulumenestyksen on todettu lisäävän syrjäytymisriskiä. Yleisesti syrjäytymisriskin vuoksi pidetään tärkeänä että kaikki oppilaat saisivat peruskoulunsa suoritettua. Koulun tehtävänä oppimisen lisäksi on sosiaalistaminen, jota kautta oppilaille luodaan puitteet osallistua jäsenenä yhteiskuntaan. (Karppinen ym. 2007, 15.)

TAULUKKO 3. Peruskoululaisen elämänhallintaan liittyviä seikkoja

Osallisuus, Selviytyminen -	Syrjäytymisriski -	Syrjäytyminen
<p>Elämänhallinta</p> <p>Hyvinvointi</p> <p>Normaalius</p> <p>Työ- ja toimintakyky</p> <p><i>"Saan apua perheeltä ja kavereilta"</i></p>	<p>Hyvinvointipuutteet</p> <p>Sosiaaliset ongelmat</p> <p>Toimintavajeet</p> <p>Marginaalisuus</p> <p><i>"koulupoissaolot"</i></p>	<p>Huono-osaisuus</p> <p>Poikkeavuus Avuttomuus</p> <p>Toiseus</p> <p>Kiinnittymättömyys</p> <p><i>"pilvee, pleikkaa, pikavippejä"</i></p>

(Mukaellen Lämsä, 2009.)

Lasten ja nuorten syrjäytymistä koskevassa tutkimuksessa (Lämsä 2009) selvitti että syrjäytymisvaara on yhteydessä erilaisiin riskeihin ja haasteisiin. Ongelmien kasautumisesta aiheutuu elämänhallinnan heikentyminen. Yllä olevassa kuviossa on esitetty asioita, jotka vaikuttavat osallisuuteen sekä syrjäytymiseen. Lämsän (2009) tutkimuksen mukaan syrjäytyminen on prosessi, joka monesti alkaa ongelmina tai epäonnistumisena koulussa. Lasten syrjäytymistä on tutkittu sängen vähän. Nuoret itse painottivat yksinäisyyttä ja erilaisuutta syiksi ryhmän ulkopuolelle jäämisessä. Perheellä on suuri merkitys tutkimuksen mukaan syrjäytymiseen ja siitä selviytymisessä. Puuttamalla oppilaiden haasteisiin ja ongelmien kasautumiseen koulussa voidaan ehkäistä ja mahdollisesti pysäyttää syrjäytyminen. (Lämsä, 2009.)

KUVIO 1. Koulussa vallitsevia piiloilmiöitä (Huhtanen, 2011.)

Koulussa vallitsevat ongelmat ja haasteet ovat monisyisiä ja tuen kohdentaminen tästä syystä on haastavaa. Ongelmat kulkevat koulun ja muun toimintaympäristön välillä ilman säännönmukaisuutta. Ilmiöitä on välillä vaikea havaita. Ryhmässä negatiivinen käytös usein yhdistää oppilaita ja tämä lisää tyytymättömyyttä kouluun jopa ruokkii levottomuutta ja ahdistusta. Kiusaamistilanteet eivät ole edelleenkään kouluista loppuneet, vaikka monissa kouluissa asiaan on paneuduttu, silti nollatoleranssia ei ole saavutettu. Oppilaan ongelmiin saa ja pitää puuttua. (Huhtanen, 2011, 19.)

Perheiden taloudellinen eriarvoisuus myös näyttäytyy lasten arjessa ja vaikuttavat lasten sosiaaliseen asemaan ja osallisuuteen. Kulutusresurssien niukkuus vaikuttaa toimintamahdollisuuksiin esimerkiksi vapaa-ajan vieton suhteen. Lapset itse havainnoivat taloudellisen eriarvoisuuden ulkoisten tunnusmerkkien avulla, esimerkiksi pukeutumisen perusteella. Lasten hyvinvointiin merkitsee paljon se kuinka muut ikätoverit hänet näkevät. Tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että yhteiskunnassa kaupallisuus ja kulutuskulttuuri ja perheiden väliset taloudelliset erot vaikuttavat suoranaisesti lasten arkeen ja lapsuuteen. Lasten samanarvoinen taloudellinen tilanne ja kulutusresurssit helpottavat ryhmään kuulumista ja ystävyysuhteiden luomista. (Hakovirta & Rantalaiho 2012, 114 - 116.)

3.3 Syrjäytymisen vaikutuksia

Tutkijat ovat esittäneet laskelmia, mitä yksilön syrjäytyminen maksaa yhteiskunnalle. Kajanoja (2005) on tehnyt laskelmia, mitä yksilön työelämästä syrjäytyminen kustantaa, hän on ottanut huomioon muitakin näkökohtia taloudellisista vaikutuksista. Syrjäytymisen todetaan tulevan yhteiskunnalle kalliiksi ja näin ollen syrjäytymisen ehkäisyyn tulisi kohdentaa varoja taloudellisestikin ajateltuna. (Kajanoja 2005, 246-247.) Valtion tarkastusviraston mukaan syrjäytynyt nuori voi maksaa elämänsä aikana jopa miljoona euroa. (Häggman 2011,4.) Kaikesta huolimatta laskelmien oikeellisuutta on hankala todentaa, koska kaikkia rekistereistä puuttuvia ei voida pitää syrjäytyneinä. Sieltä löytyy esimerkiksi urheilijoita, taitelijoita ja reppureissaajia, jotka tekevät tilapäistöitä useasti pimeästi. Kustannusten laskeminen ei siis ole yksiselitteistä, mutta jonkinlaista osviittaa laskelmat silti antavat. (Häggman 2011, 4-5.)

Terveydentilaan ja sairastavuuteen on todettu syrjäytymisellä olevan yhteyksiä. Ne nuoret, jotka ovat opiskelujen ja työelämän ulkopuolella ovat muita nuoria sairaampia. Terveyspalvelujen kustannukset ovat seitsenkertaiset verrattuna opiskelun piirissä oleviin nuoriin. Psykiatriset sairaudet ja tartunta- ja loistaudit ovat yleisempiä syrjäytyneiden nuorten keskuudessa, jopa 57 prosentilla on todettu mielenterveysongelmia. Ajalla on suuri merkitys kustannuksiin, mitä pidempään ollaan syrjäytyneitä, kustannukset kasvavat merkittävästi. (Grönholm 2015.)

Jos ihminen jää opiskelujen ja työelämän ulkopuolelle, häntä yritetään auttaa erilaisin tukitoimin. Taloudellisesti tarjotaan apua, esimerkiksi työttömyyskorvaus, toimeentulotuki ja asumistuki sekä toiminnan tasolla, esimerkiksi työpajatoiminta. Nämä kaikki kustantavat yhteiskunnalle jotakin. Kokonaisarviota kansantaloudelle on liki mahdoton määrittää, mutta kaikki tutkimukset ovat kuitenkin sitä mieltä, että ennaltaehkäisy asioihin on huomattavasti edullisempaa kuin jo syrjäytyneen tukeminen ja integroituminen takaisin yhteiskuntaan. Ajatusmallina voidaan käyttää, että työmarkkinatuesta ja asumistuesta muodostunut bruttokustannus verrattuna saamatta jääneeseen työpanoksen arvoon se olisi summa joka muodostaa suuntaa-antavan arvion syrjäytymisen hinnasta yhteiskunnalle. (Nuorten syrjäytymisen ehkäisy 2007, 115-118.)

Lapsille ja nuorille kokemuksena syrjäytyminen tarkoittaa usein joutumista syrjään ihmissuhteista, ystävistä ja kavereista. Asiaa on tutkittu paljon ja usein pääpaino on syrjäytyneessä ja heidän ominaisuuksissaan. Oletetaan, että yksilön ominaisuudet, esimerkiksi avuttomuus ja passiivisuus aiheuttavat syrjäytymistä. Yhteiskunnallinen puoli keskusteluissa jää vähemmälle huomiolle. Pyrkimyksenä on liittäminen asianmukaisten normien mukaan yhteiskuntaan. Minimivaatimuksena tämän hetken yhteiskunnassa on säännöllinen palkkatyö, tietty koulutustaso ja sosiaalista elämää. Kysyä sopii, pitääkö kaikkien päästä tähän normatiivisuuteen vai voiko elämänsä elää eritavalla silti syrjäytymättä? (Lämsä 2009, 43.)

Syrjäytyminen koskettaa ihmistä kokonaisvaltaisesti, psyykkisellä, fyysisellä ja sosiaalisella tasolla. Syrjäytyminen vaikuttaa ihmisiin yksilöllisesti eri tavoilla. Syrjäytyneellä henkilöllä usein on sosiaalisia suhteita niukasti ja ne ovat epävakaita. Normaalia on myös se, että perheen kanssa syntyy kahnauksia ja riitoja, koska sosiaalinen tukiverkko puuttuu tai sitä on vain vähän. (Lämsä 2009, 43.)

Tässä yhteiskunnallisessa tilanteessa perheiden välinen eriarvoisuus on lisääntynyt. Paremmin toimeentulevia perheitä on nykyään enemmän kuin ennen, mutta osa lapsiperheistä voi aikaisempaa huonommin taloudellisesti. Lapsiperheitä voidaan pyrkiä auttamaan erilaisin tulonsiirroin, mutta taloudellisella avulla ei voida antaa perheille henkistä tai sosiaalista pääomaa. Syrjäytymisen todennäköisyyttä lisäävät taloudelliset vaikeudet, ja ne ajavat aikuiset herkemmin esimerkiksi rikollisuuden pariin. (Helminen 2006, 28-29.)

Kun ihminen kohtaa elämässään vastoinkäymisiä, esimerkiksi työttömyys, hänellä useimmiten säilyy usko tulevaisuuteen. Mutta ongelmien kestäessä pidempään, ihminen passivoituu, ei jaksakaan enää yrittää jos epäonnistumisia tulee toistuvasti. Siksi onkin itseltään selvää, että tilanteisiin pitäisi pystyä puuttumaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Ideaalitalanne olisi sellainen, jossa pyritään ennakoimaan ongelmia ja niistä aiheutuvia olosuhteita. Ihmissuhteet ovat merkittävässä roolissa, jokainen tarvitsee ympärilleen tukiverkoston, ihmisiä jotka voivat kuunnella, auttaa ja tukea. (Saari 2009, 177-179.)

Ennaltaehkäisevä työn ja varhaisen tuen on esitetty olevan yhteiskunnalle taloudellisempi ratkaisu kuin lapsen tai nuoren auttaminen korjaavalla työllä, kun syrjäytymiskehitys on jo kehittynyt pidemmälle. Pelkästään taloudellisista vaikutuksista ei ole kyse, ilmiöllä on toki muitakin ulottuvuuksia. Määritelmän mukaan syrjäytyneet eivät kykene osallistumaan täysivaltaisina jäseninä yhteiskuntaan useista erilaisista syistä. Syrjäytyminen määritellään usein ulkopuolisen toimesta jollakin valtuutuksella. Helne (2003) toteaa, että reunoilla olijoihin kiinnitetään huomiota, mutta olemmeko miettineet mistä sinne reunoille ajaututaan. Mitä tapahtuu keskuksessa, se jää syrjäytymiskeskusteluissa vähälle huomiolle. Helne pohtii myös teoksessaan kahtiajakautunutta tilannetta, jossa syrjäytymisestä puhutaan ja syrjäytyneet halutaan takaisin valtavirtaan, mutta samaan aikaan heitä pidetään etäällä. (Helne 2003, 52.)

4 KOULUN SOSIAALITYÖ

Tässä luvussa avataan koulun sosiaalityötä. Kerrotaan koulun sosiaalityön taustasta, oppilashuollosta ja sen toimijoista. Koulun sosiaalityö sijoittuu koulun opetustoimen ja lastensuojelun välimaastoon.

4.1 Koulun sosiaalityön taustaa

Suomessa kaikilla lapsilla on tasavertainen oikeus koulutukseen. Perusopetus on maksutonta. Hallituksen koulutuspoliittisessa linjauksessa tavoitteena on taata kaikille syntyperästä, taustasta ja varallisuudesta huolimatta yhtäläiset oikeudet ja mahdollisuudet laadukkaaseen ja maksuttomaan koulutukseen. (Hallitusohjelman koulutuspoliittiset linjaukset 2011 - 2016.)

Koululla on laaja merkitys lapsen ja nuoren elämässä minimissään peruskoulun ajan. Peruskoulu-aika on merkittävä aikakausi heidän elämässään. Silloin on alttiina vaikutteille ja persoona muovautuu kohti nuoruutta ja aikuisuutta. Näiden seikkojen valossa tiedämme, että kaikkeen koulussa tapahtuvaan toimintaan pitää panostaa ja toimia pedagogisesti että eettisesti laadukkaasti lapsia tukien. (Hakalehto-Wainio 2012, 17-19.)

Koulun sosiaalityön kehitystä hidasti ja vaikeutti lainsäädännön puute. Järjestöt, läänit ja oikeastaan ihan valtakunnallisestikin oli käynnissä erilaisia hankkeita, joilla pyrittiin selkeyttämään ja virallistamaan kuraattorien asemaa. Kahdeksankymmentäluvulla voimaan tuli asetus, joka määritteli yleisesti sosiaalityöntekijöiden kelpoisuusehdot. Asetuksesta puuttui koulun sosiaalityöntekijän kelpoisuusvaatimus. Kunnat kylläkin velvoitettiin huolehtimaan oppilaiden psykososiaalisesta tuesta. Opetusta koskevaa lainsäädäntöä uudistettiin taas vuosina 1998 - 1999, mutta vieläkin siitä ei ollut luettavissa selkeitä säädöksiä oppilaisiin kohdistuvan sosiaalityön järjestämisestä. Laissa nostettiin esille jokaisen oikeus turvalliseen oppimisympäristöön ja tällä oli positiivinen vaikutus sosiaalityön roolille kouluissa. (Wallin 2011, 45 - 47.)

Sosiaaliala voidaan pilkkoa sosiaalityöhön ja sosiaalipalveluihin. Sosiaalihuoltolaki edellyttää, että sosiaalipalveluja on järjestettävä tueksi jokapäiväisessä elämästä selviytymiseen. Koulun sosiaalityöhön kuuluu elementtejä molemmista osa-alueista. Työssä toimi-

taan monen toimijan kentällä, opetus-, sosiaali-, ja terveystoimen alueilla. Koulun sosiaalityön tavoitteena on edistää oppilaiden hyvinvointia ja kehitystä sekä tukea koulunkäyntiä koulun toimintaympäristössä. Sosiaalityötä tehdään yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa vanhempien, opettajien ja muiden toimijoiden kanssa. Koulun sosiaalityö on merkittävä osa ehkäisevää lastensuojelutyötä. Oppilaiden koulunkäynnin turvaaminen ja koulunkäynnin vaikeuksien selvittäminen on koulun sosiaalityön tärkeä tehtävä. (Korpela 2012, 278.)

Sosiaalihuoltolain mukaan lapsen ja hänen perheensä pitää saada lapsen terveyden ja kehityksen kannalta välttämättömät sosiaalipalvelut tarvittaessa laajuudessa. Sosiaalihuoltolain lisäksi lapsia turvaa myös lastensuojelulaki. Lastensuojelun tavoitteena on ehkäistä lasten ja perheiden ongelmia ja pyrkiä vaikuttamaan haasteisiin varhaisessa vaiheessa. (Lastensuojelulaki 13.4.207/417.)

Tutkitusti lastensuojelun tarvetta lisäävät huonosti toimivat peruspalvelut, sitä kautta niiden merkitys on hyvin vaikuttava. Peruspalveluilla voidaan ehkäistä ongelmia ja estää ongelmien kasautumista ja monimutkaistumista. Näin ollen koulun sosiaalityöllä on keskeinen rooli ennaltaehkäisyssä. (Bardy & Heino 2013, 33.)

Wallin (2011) toteaa, että koulujen sosiaalityö on vaikeassa asemassa, lastensuojelun ja opetuspuolen välimaastossa. Hänen mielestään alalle tarvitaan uusia ratkaisuja, jotka eivät ole pelkkiä kokeiluja ja ideoita. Tarvitaan toimintaa jotka voidaan vakiinnuttaa koulun sosiaalityöhön. Koulun arkeen tarvitaan ammattilaisia, jotka pystyvät antamaan varhaista tukea eivätkä toimimaan vasta sitten kun ongelmat ovat edenneet pidemmälle. (Wallin 2011, 22 - 27.)

4.2 Koulun oppilashuolto ja sen toimijoita

Jokainen kunta ja kaupunki ovat velvollisia järjestämään oppivelvollisuusikäisille perusopetusta. Oppivelvollisia ovat kaikki Suomessa asuvat lapset, oppivelvollisuus alkaa sinä vuonna kun lapsi täyttää seitsemän vuotta. Oppivelvollisuus kestää yleensä yhdeksän vuotta kunnes perusopetuksen oppimäärä on suoritettu. Perusopetuslaissa määritellään opetuksen tavoitteet. ”*Opetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja*

eettisesti vastuunkykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja.” Opetuksen tarkoituksena on olla riittävän yhdenvertaista koko maan laajuisesti. Pyrkimyksenä on edistää oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä yhteistyössä kotien kanssa. (Perusopetuslaki, 1998.)

Elokuussa 2014 tuli voimaan uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki. Lain piiriin kuuluvat lapset ja nuoret esiopetuksesta toisen asteen koulutukseen. Laissa painotetaan erityisesti lukiolaisten ja ammatillisen oppilaitosten opiskelijoiden palvelujen järjestämistä. Myös esi- ja perusopetuksen puolelle lisätään velvollisuuksia palvelujen järjestämiseen. Kunnalla on velvollisuus kuraattorien ja psykologien palvelujen lisäksi järjestää vastaavan kuraattorin palvelut. Kuraattorin kelpoisuusvaatimuksia tiukennettiin, ennen riittävästi soveltuva ammatillinen koulutus nyt pitää olla sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto (laki sosiaalihuollon ammatillisista kelpoisuusvaatimuksista 6§) Vastaavalla kuraattorilta edellytetään sosiaalityöntekijän kelpoisuutta.

Uuden lain myötä tuli myös määräaikoja palveluille. Oppilailta ja opiskelijoilta on oikeus päästä kuraattorin tai psykologin puheille viimeistään seitsemäntenä koulun työpäivänä. Akuuteissa tapauksissa keskustelu-aika pitää järjestyä samana tai seuraavana päivänä. Myös terveydenhoitajan palvelut pitää olla saatavilla myös ilman ajanvarausta. Kunnan hyvinvointisuunnitelmaan tulee kirjata oppilas- ja opiskelijahuollon asiat nähtäville. Opiskeluhuoltoa toteutetaan yhteistyössä opiskelijan ja hänen huoltajiensa kanssa. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013/1287.)

Oppilashuolto termiä käytettiin ensimmäisen kerran 1974 julkistetussa oppilashuoltokomitean mietinnössä. Kouluissa on silti tehty oppilashuoltotyötä jo kauan. Ensin keskityttiin nälkä- ja tautipolitiikkaan, jolloin koululääkärit ja terveydenhoitajat asettuivat koulun arkeen. Koulunkäynnin tullessa pakolliseksi oppivelvollisuuden myötä, tarvittiin ammatikuntaa, joka tuki lapsia ja perheitä koulunkäynnissä. He myös varmistavat ja vahtivat että koulua käytiin. Viime vuosisadan alku- ja keskivaiheilla kouluterveydenhuolto valtiollistui ja kasvatusneuvolatoiminta käynnistyi sekä psykososiaaliset asiantuntijajärjestelmät saivat alkunsa. Vuonna 1990 lastensuojeluasetuksessa määriteltiin koulupsykologi ja koulukuraattoritoiminta lakisääteiseksi. (Jauhiainen 1993, 243-249.) Oppilashuollon käsite virallistettiin vasta vuonna 2002 perusopetuslaissa.

Oppilashuollolla tarkoitetaan moniammatillista yhteistyötä opetus-, terveys-, ja sosiaali-toimen kesken pyrkimyksenä turvata oppilaan kokonaisvaltainen hyvinvointi yhdessä huoltajien kanssa. Oppilashuoltoon kuuluvat eri alojen asiantuntijat. Tässä opinnäyte-työssä avaan oppilashuoltoa enemmän sosiaalipuolelta, koska kasvatusohjaajan työkenttä on siellä. Oppilashuollon toiminta palvelee koko kouluyhteisöä että yksilöä. Oppilas-huolto on merkittävässä asemassa peruskoulussa, siellä tavoitetaan lähes jokainen lapsi Suomessa. Suunnitelmat tuen tarpeista tulee kirjata ja siinä linjataan kunkin toimijan rooli ja työnjako.(Lahtinen 2011, 168-170.)

Oppilashuoltoon kuuluvat opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto ja oppilashuollon palvelut. Palvelut ovat määritelty kansanterveyslaissa (66/1972) tarkoitettu kouluterveydenhuolto sekä lastensuojelulaissa (417/2007) tarkoitettu koulunkäynnin tukeminen. Toimenpiteillä joilla edistetään oppilaiden ja kouluyhteisön hyvinvointia, viihtyisyyttä ja tasapainoista kehitystä kutsutaan oppilashuolloksi. Oppilashuolto voidaan jaotella kolmeen osaan

- 1) fyysinen oppilashuolto, johon kuuluu koululääkärit ja -terveydenhoitajat
- 2) psykososiaalinen oppilashuolto, kasvatusneuvolatoiminta, koulupsykologit ja koulukuraattorit
- 3) ammatinvalinnan- ja oppilaanohjaus

Tavoitteena oppilashuollolla on edistää lapsen ja nuoren hyvää oppimista, kasvua ja kehitystä. Pyrkimyksenä on luoda turvallinen ja terveellinen oppimisympäristö kouluyhteisöön. Oppimiseen ja yksilön kasvuun kohdistuvat haasteet tunnistetaan ja annetaan tarpeellista tukea tilanteisiin. (Lahtinen 2011, 168-174.)

Uusi laki velvoittaa monialaisen opiskelijahuoltoryhmän perustamista, joka vastaa suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista. Kouluilla pitää olla yhteisöllinen oppilashuolto, jolla pyritään edistämään oppimista, hyvinvointia, terveyttä, sosiaalista vastuullisuutta sekä vuorovaikutusta ja osallisuutta. Kouluilla on oltava myös yksilöllinen oppilashuolto, jossa käsitellään yksittäisen oppilaan asioita. Oppilaan omia toiveita ja mielipiteitä pitää huomioida. Oppilashuollossa kodin ja koulun välinen merkitys korostuu. On merkityksellistä että lasten pulmat tunnistetaan ajoissa ja oppilaan tarvitsema tuki suunnitellaan yhdessä vanhempien kanssa. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013/1287.)

Oppilashuolto on keskeinen toimija oppilaiden ongelmien hoitamisessa. Ryhmän kokoonpanossa on asiantuntijoita, joilla on näkemystä ja kokemusta tältä saralta. Oppilashuolto mielletään tärkeäksi yhteistyötahoksi, mutta se on saanut myös kritiikkiä osakseen. Oppilashuolto mielletään usein hitaaksi toimijaksi ja yhteistyö eri toimijoiden kanssa on kankeaa. Kuntien välillä on eroavaisuuksia oppilashuollon toiminnassa. Haasteina ovat resurssit sekä palveluiden saatavuus. (Pippuri 2015, 95-99.)

Oppilashuollolle on annettu lain mukaan tehtäväksi syrjäytymisen ehkäisy. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan tilaamassa tutkimuksessakin kerrottiin, että oppilashuolto ja oppilaanohjaus ovat merkittäviä tekijöitä syrjäytymisen ennaltaehkäisyssä. Tutkimuksen mukaan olennaista olisi kehittää peruspalveluja, joilla voidaan tukea varhaisessa vaiheessa perheitä, lapsia ja nuoria. Peruspalvelujen painottaminen erityispalveluiden sijaan on inhimillisesti ja taloudellisesti järkevää. (Notkola ym. 2013, 89-110.)

4.2.1 Koulukuraattori

Koulukuraattori on koulun sosiaalityöntekijä. Hänen työnsä tavoitteena ovat samat asiat kuin oppilashuoltoryhmällä, tukea oppilasta koulunkäynnissä. Hän toimii sosiaalityön asiantuntijana yhteisöllisessä että yksilökohtaisessa oppilashuollossa. Koulukuraattorin päätehtävä on auttaa oppilaita erilaisissa haasteissa, jotka liittyvät opiskeluun, perheisiin, sosiaalisiin suhteisiin ja vapaa-aikaan. *Kuraattoripalvelut ovat maksuttomia, luottamuksellisia ja vapaaehtoisia. Kuraattorin työtä määrittävät lastensuojelulaki, asiakastietolaki, perusopetuslaki, ja oppilas- ja opiskelijahuoltolaki.* (Kangasalan kunta, https://kangasala-fi-d.aldone.fi/lapset_ja_nuoret/koulut/koulukuraattoripalvelut/)

Uusi oppilas- ja opiskeluhuoltolaki toi muutoksia myös kuraattorin kelpoisuusehtoihin. Aiemmin laissa vaadittiin yliopistossa suoritettu ylempi korkeakoulututkinto ja nyt kelpuutetaan myös sosionomin ammattikorkeakoulututkinto. Nämä molemmat tutkinnot pätevöittävät kuraattorin tehtävään. Uuden lain mukaan koulun sosiaalityö koostuu kuraattoreista ja vastaavista kuraattoreista. (Mahkonen 2014, 78).

Kärki (2009) toteaa kuraattorin perustehtävän olevan koulun ja kodin välisen yhteistyön kehittämistä ja riittävän tuen antamista koulunkäyntiin liittyen. Kuraattorin työssä pitäisi

painottaa ennaltaehkäisevää toimintaa. Arjen työssä kuraattorit kokevat tekevänsä enemmän korjaavaa yksilötason työtä kuin varhaisen tuen antamista. Ruohojuuritason työ on oppilaan ja yhteistyötahojen kanssa tehtävää yhteydenpitoa ja keskustelua. Tarpeen vaatiessa ohjataan oppilas muiden palveluiden piiriin, jotka katsotaan olennaisiksi hänen tukemisessaan. (Kärki 2009, 61-66.)

Oppilaiden tarpeet ja kuraattoreiden resurssit kunnassamme eivät täysin kohtaa. Meidän kunnassamme on kolme vastaavaa kuraattoria ja yksi kuraattori. Kaikilla vastaavilla kuraattoreilla on useampi koulu joista he huolehtivat. Yhdellä kuraattorilla on esimerkiksi kahdeksan alakoulua ja yksi yhtenäiskoulu toimialueenaan. Asiakaskunta on kohtuullisen laaja. Keskimäärin kunnassamme kuraattorilla on noin 1300 oppilasta toimialueellaan. Työaika joutuu jakamaan monen toimipisteen kesken. Tällä hetkellä yhden kuraattorin toimialueena ovat ammattiopiston opiskelijat. Työn tarkoituksena on olla läsnä yksilöllisesti oppilaalle haasteiden ilmetessä. Oppilailla on rajalliset mahdollisuudet tavoittaa koulukuraattori arjen keskellä. Tähän oppilaiden tarpeeseen kasvatusohjaaja lisäresursina pystyisi vastamaan. (Kangasalan kunta, 2017.)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) mainitaan, että opetus, ohjaus, oppilashuolto ja tuki kaikkina koulupäivinä sisältyvät oppilaan arkeen. Ongelmien ennaltaehkäisy, kasvun ja oppimisen haasteiden ja pulmien tunnistaminen ja poistaminen ovat koulun johdon vastuulla. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 33.) Valtiontalouden tarkastusviraston kertomuksesta (2013) selviää että kuraattoreiden mitoituksissa on huomattavia eroja. Kuraattoreiden palveluiden saatavuuteen on myös oikeuskansleri ottanut kantaa ja sanonut ettei oppilashuolto toteudu sen tasoisena kuin perusopetuslaki edellyttää. Oppilashuolto on eriarvoista, paikkakunta ja koulusidonnaisia, oppilaat ovat eriarvoisessa asemassa.

Voimassa oleva oppilashuoltolaki (1287/2013) ei ole muuttanut kuraattorin toimenkuvaa. Uusi laki toi muutoksen määräaikoihin, kirjaamisvelvoitteisiin ja laajensi oppilashuollon koskemaan toisen asteen opintoihin saakka. Uusi laki määritteli myös kaksi työntekijäryhmää, kuraattorit ja vastaavat kuraattorit. Vastaava kuraattori eli sosiaalityöntekijän koulutuksen saanut henkilö, lisäksi kouluilla voi työskennellä kuraattoreita, joiden koulutus on vähintään sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto. Vielä eivät käy-

tännöt ole osoittaneet miten kuraattorin ja vastaavan kuraattorin tehtävät eroavat toisistaan. Sosiaalinen hyvinvointi ja ehkäisevä lastensuojelutyö ovat koulukuraattorin tehtävän painopistealueita työssä. (Honkanen & Suomala 2009, 89.)

4.2.2 Kasvatusohjaaja

Koulun sosiaalityötä mietittäessä pitää ajatella laajemmin kuin ennen. Tuen tarpeiden ja oppilaiden haasteiden moninaistuesssa, ei voida enää puhua pelkästään kuraattoreista ja koulupsykologeista. Tulevaisuudessa tarvitaan uuden muotoista sosiaalialan työtä, jota kasvatusohjaaja voi tuoda. Opettajat joutuvat nykyään yhä enemmän keskittymään opettamisen sijaan sosiaalisiin ongelmiin. Lapsen oppiminen kärsii jos oppilas oireilee psyykkisesti tai sosiaalisesti. Osittain näiden syiden takia koulun sosiaalityön merkitys kasvaa nyt ja tulevaisuudessa. (Wallin, 2011 21-22; Pesonen 2006, 76-80.)

Kasvatusohjaaja voi liittyä tulevaisuudessa koulun moniammatilliseen yhteistyötiimiin. Kasvatusohjaajan tehtävään ei ole laissa määriteltyjä kelpoisuusvaatimuksia. Kasvatusohjaajan tehtävä tukisi koulun sosiaalityön toteuttamista kuraattorin ja muun opetushenkilöstön apuna ja tukena mahdollistaen oppilaiden hyvinvointia arjessa.

Tästä työstä ei ole vielä juurikaan tutkimusta, lähinnä aiheesta löytyy ammattikorkeakoulujen opinnäytetöitä. Kasvatusohjaajan työ ei ole vielä vakiintunut kouluihin, lähinnä sitä on kokeiltu erilaisina hankkeina, joista osasta on tullut pysyviä ratkaisuja kouluihin. Koen, että on tärkeää saada kunnassamme toimivalle kasvatusohjaajalle virallinen tehtävänkuvauus, jossa kuvataan keskeiset tehtävät. Tehtävä tulisi paremmin tietoisuuteen ja koulut pystyisivät paremmin tarjoamaan varhaista tukea oppilaille yhteistyössä kasvatusohjaajan kanssa.

Niemisen ja Turusen (2015) opinnäytetyössä selvitettiin koulusosionomin perustehtävää ja työnkuvaa. Tutkimuksessa perustehtäväksi nousi tukea oppilaita koulunkäynnissä ja elämänhallinnassa yhteistyössä perheiden ja muiden yhteistyötahojen kanssa. Tärkeimmiksi työtehtäviksi tutkimuksessa nousivat oppilaan tuki ja ohjaus, yhteistyö perheiden kanssa ja moniammatillinen yhteistyö. (Nieminen & Turunen 2015.)

Kasvatusohjaaja työskentelee osana oppilashuoltoa. Hän tekee samanaikaisesti yksilötyötä ja moniammatillista yhteistyötä. Tässä työssä korostuu tiimin jäsenenä toimiminen. Tärkeitä elementtejä tässä työssä ovat vuorovaikutustaidot, osaaminen ja persoonallisuus. Jokainen jäsen tuo asiantuntijaryhmään persoonansa ja roolinsa mukaisen erikoisosaamisen. Vahvan sosiaalisen ammatillisuuden ja osaamisen lisäksi työssä pitää sisäistää koulussa vaikuttavat kompetenssit. (Isoherranen 2005,58.)

Pesonen (2006) toteaa, että kouluihin tarvitaan opettajan lisäksi sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisia tukemaan perheitä ja oppilaita. Opettajien mielipiteitä on kysyttäessä, hekin näkevät sosionomin toiminnan koululla positiivisesti ja opetusta tukevana työnä. Oppilaiden kohtaaminen ja kuuleminen voivat katkaista tai ehkäistä syrjäytymiskehityksen. Kasvatusohjaajan tulisi huomioida ensisijaisesti ne oppilaat, joilla on poissaoloja, vaikeuksia oppimisessa tai motivaatiossa sekä mahdollisia kiusaamistilanteita. Koululla on tällöin hyvät mahdollisuudet havaita, puuttua ja tukea oppilaita varhaisessa vaiheessa. (Pesonen, 2006, 86-87)

4.3 Varhainen puuttuminen ja tuki koulussa

Nyky-yhteiskunnassa lapsiperheiden arki on muuttunut. Työ, perhe ja vapaa-aika ovat tiiviisti yhteydessä toisiinsa. Kokemuksellinen ja elämyksien etsintä vaikuttavat suuresti perheiden arkeen. Työaika liukenee vapaa-aikaan, tietty kokoaikainen tavoitettavuus on ajan ilmiö. Perheillä on erilaiset resurssit ja mahdollisuudet taloudellisesti toimia, ja tämä onkin tuonut kuilua ja eriarvoisuutta perheiden välille. Fyysisiä ja henkisiä voimavaroja tarvitaan ansiotyössä ja perhe-elämässä. Hyvinvoinnin kokemukseen edellytetään tasa-painon tunnetta näissä asioissa, pitää olla aikaa ja voimia elämän eri alueille. Työn ja perheen yhteensovittaminen on haasteellista, miten aika riittää molempiin. Kokopäivätyö kun on monille taloudellinen välttämättömyys. Lapsiperheet yrittävät saada asiat tasapainoon ja monesti onnistuvatkin siinä. (Väestöntutkimuslaitos, katsauksia E 42/2012, Yhteistä aikaa etsimässä.11-13.)

Näiden asioiden ja olosuhteiden ristiaallokossa, perheet kaipaavat tukea ja kannustusta. Tähän tarpeeseen pyritään vastaamaan varhaisella tuella, matalan kynnyksen toiminnalla. Termeinä käytetään varhaista puuttumista ja varhaista tukea. Tarkoituksena on havaita

ongelmia ja huolia aikaisessa vaiheessa ja yhdessä asianomaisten kanssa löytää ratkaisuja tilanteisiin. Elämme varhaisen puuttumisen kulta-aikaa, siitä on tullut 2000-luvulla hallitseva lapsi- nuorisopolitiikan periaate. Idea varhaiseen puuttumiseen perustui lasten ja perheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten huolen esittämiseen ja niistä johtuvien kysymysten pohdinnasta. Pyrkimyksenä on havaita kehityksen tai käytöksen epätoivottavia piirteitä ja puuttua niihin. (Reivinen & Vähäkylä, 2013, 71 - 74.)

Lastensuojelulaki (Lastensuojelulaki 417/2007) velvoittaa kuntia laatimaan suunnitelmat lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi sekä kehittämiseksi. Kunnanvaltuusto hyväksyy suunnitelman ja he myös arvioivat sen toteutumista. Suunnitelman tavoitteena on ohjata lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointi ja lastensuojelupolitiikkaa sekä tukea vanhemmuutta. Lastensuojelulaki määrittää (417/2007, 2§), että lasten kanssa työskentelevien on käytettävä varhaisen puuttumisen periaatteita työssään. Laki velvoittaa tukemaan perheitä ja heidän huoltajiaan kasvatustehtävässään ja pyrkiä tarjoamaan riittävän varhain apua.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen ja Lastensuojelun keskusliiton Varpu-hanke (Varhainen puuttuminen) kehitti menetelmiä ja toimintamalleja huolen tunnistamiseen ja puheeksi ottamisen tapoihin. Tämä menetelmämalli ohjaa alan ammattilaisia tunnistamaan ja havaitsemaan lasta koskevia huolia. (Heinämäki, 2005, 13-14.)

Pelkistettynä varhaisella puuttumisella tarkoitetaan ongelmien havaitsemista ja niihin vastaamista. Etsitään ratkaisuja ja tukikeinoja mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Prosessina edetään havainnoista tukeviin toimenpiteisiin. Varhaisella tuella pyritään auttamaan ja tukemaan lasta tai nuorta kasvussa tai kehityksessä varhaisessa vaiheessa erilaisin tukitoimin. Asioihin varhaisessa vaiheessa puuttuminen tarkoittaa erilaista työskentelytapaa alan ammattilaisilta. Pyritään tunnistamaan huolen aiheet ja antamaan lapselle ja perheille tukea oikea-aikaisesti ja tarpeellisessa muodossa. (Varhaisen tuen käsikirja, 2012, 2-6.)

Varhainen tuki on ennakoivaa lastensuojelutyötä. Päämääränä on, että eri alojen työntekijät ja lapsen lähipiiri tekevät yhteistyötä lapsen parhaaksi tukien hänen hyvinvointiaan. Varhaisen tuen käsikirjassa (2012, 2 - 3) ydinajatuksena on, että tukemalla perheitä ja vanhemmuutta saavutetaan myös lapsen hyvinvointia. Toiminta pyritään järjestämään lä-

hellä asiakasta matalalla kynnyksellä vähäisillä tukitoimilla. Näillä toimilla pyritään auttamaan selviytymistä ilman lastensuojelu asiakkuutta. Varhaisen tuen palvelut on tarkoitettu lapsille, nuorille ja heidän perheilleen. Tukea toteutetaan niin varhaiskasvatuksessa, kouluissa kuin nuorisopalveluissakin.

Varhainen puuttuminen on terminä hankala, koska sillä on monesti negatiivinen merkitys ihmisille. Tarkoituksenahan on lapsen etu ja oikea-aikaisen avun ja tuen tarjoaminen lapselle ja perheelle. Pyrkimyksenä, ei ole puuttua kaikkietävänä ammattilaisena perheen asioihin vaan auttaa perhettä löytämään keinoja ja omia vahvuuksia selvitä haasteistaan. Termille ei ole, ainakaan vielä keksitty synonyymiä, jota käytettäisiin yleisesti.

Varhaiseen puuttumiseen voidaan löytää useampia näkökulmia. Niitä ovat inhimillinen, taloudellinen ja oikeudellinen näkökulma. Varhaisessa vaiheessa tehdyt interventiot vaikuttavat positiivisesti koko perheeseen ja heidän hyvinvointiinsa. Tuen tarkoituksena on tarjota perheelle tukea silloin kun perheen voimavarat ovat vielä hyvät ja tukitoimien tarve on vähäinen. Taloudellisesti ennaltaehkäisevä työ on pitkällä aikavälillä yhteiskunnalle huomattavasti edullisempaa kuin korjaava työ. Monissa kunnissa toimitaan päinvastoin ja resursseja ei ole ennaltaehkäisevässä työssä juuri ollenkaan. (Kaste-ohjelma 2012.)

Vuoden 2015 hallitusohjelman yhdeksi tavoitteeksi on nimetty lapsi- ja perhepalveluiden uudistaminen. Lähtökohtana on tukea vanhemmuutta ja tarjota matalan kynnyksen palveluita. Ohjelman tarkoituksena on painottaa ehkäiseviä ja varhaisen tuen palveluita. Muutosohjelmalla pyritään järjestämään oikea-aikaista palvelua ja palvelurakenteen hajanaisuutta vähentämään hallintorajat ylittäen. Moniammatillista työtä helpotetaan lain-säädännöllisesti sekä vähennetään byrokratiaa. (Hallitusohjelma 2015,21.)

Varhainen tuki kuuluu koulun arkeen. Ihannetilanne olisi, että ongelmiin puuttuminen olisi niin ennakoitua, ettei ongelmia edes ilmaannu. Palvelujen rajallisuuden vuoksi tällainen tilanne ei ole realistinen. Ajatuksena on, että aikuinen tarttuu heti huolen aiheisiin. Tällaisia ovat esimerkiksi tehtävien laiminlyönti, koulukiusaaminen ja koulupinnaus. Koulut ovatkin ottaneet tämän toimintamallin kohtuullisen laajasti käyttöönsä. Tämä aiheuttaa sen, ettei palveluja riitä kaikille tarvitsijoille. Palvelujen rajallisuuden vuoksi arkipäivässä täytyy priorisoida varhaista puuttumista. Haastavimmat tapaukset saavat ensin

huomiota lievemmat vasta sitten jos resursseja jää. Ryhmäkokojen muututtua opettajilla on vähemmän aikaa henkilökohtaiseen ohjaamiseen, ongelmien havainnointiin ja niiden puuttumiseen. Tämäkin osaltaan vaikuttaa oppilaiden kohtaamiseen ja lisää ammattilaisten tarvetta kouluyhteisöön. (Huhtanen, 2011, 40 - 43.)

Toimintaympäristönä koulu on nimenomaan yhteisö, yhteisö täynnä yksilöitä. Tässä yhteisössä oppilaiden useat ongelmat saavat alkunsa, joten ei niitä voida täysin ratkaista koulun ulkopuolella. Varhaisella tuella voidaan selvittää yksilöiden haasteet oppimisessa ja muista koulunkäynnin ongelmista.

Varhaisella tuella ja avulla kartoitetaan erilaisia menetelmiä ja keinoja, joilla voidaan muuttaa oppilaan käyttäytymistä, tukea oppimista tai hyvinvointiaan. Lähtökohtana varhaisessa puuttumisessa on huoli lapsesta, tällä halutaan estää ongelmien kasautuminen ja kärjistyminen, tarkoituksena estää ja ehkäistä syrjäytymistä. Tarkoituksena ei silti ole työskennellä ongelmakeskeisesti vaan päinvastoin ratkaisukeskeisesti. Tartutaan oppilaiden mielenkiinnon kohteisiin ja nivotaan niitä mahdollisuuksien mukaan käytännön päivittäisiin toimiin. Tavoitteena toiminnalle on, että perheet saavat tukea oikea-aikaisesti ja oikeanlaista tukea. (Huhtanen 2011, 40-45.)

Koulun henkilöstön pitäisi pyrkiä hyvään yhteistyöhön vanhempien kanssa. Oppilaan tukeminen ei toteudu ilman yhteistyötä vanhempien kanssa. Sosiaalisen asiantuntijuuden ja huoltajien oma tuntemus lapsesta tuottavat yhdessä parhaan ja monipuolisemman kokonaiskuvan oppilaasta ja hänen tuen tarpeistaan. Toiminnan olennaisena osana on perheiden aito osallisuus ja joustava yhteistyö tarvittavien sosiaalitahojen kanssa. Toiminnan pyrkimys on toimia lasten ja perheiden eduksi sektorirajat ylittäen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, silloin kuin on vielä monia vaihtoehtoja valittavana. Tarkoitus on toimia yhdessä, yhdistetään työntekijän ja perheiden voimavarat lapsen kasvun tukemiseen. (Reivinen & Vähäkylä 2013, 71-74.)

Varhainen tuki ei tarkoita ennalta tiedettyä menettelykaavaa, vaan prosessia jossa yhteistyössä kartoitetaan tietoa ja taitoja, heikkouksia ja vahvuuksia sekä tavoitteita jotka on tarkoitus saavuttaa. Prosessi voi olla pitkä, oppilaan tilanteen selvittely vie usein aikaa. Dokumentointi ja sovittujen asioiden kirjaaminen prosessin aikana auttavat työskentelyä. Erilaiset tukipalvelut eivät ole heti saatavilla, vaan toimenpiteet ja byrokratian rattaat pyörivät hitaasti. (Huhtanen 2011, 40-44.)

Varhainen tuki käsittää erilaisia toiminnan tasoja. Niin kuin on jo aiemmin mainittu, toiminta on ennaltaehkäisevää eli preventiivistä ja tämä preventiivinen toiminta toteutetaan interventioiden kautta. Prevention tasot jaotellaan kolmeen eri tasoon. Nämä ovat primaaripreventio, sekundaarinen preventio ja tertiäärinen preventio. *Primaaripreventioissa* kohdistetaan toiminta normaaliväestöön esimerkiksi lainsäädännön ja ohjeistuksien avulla. *Sekundääristen interventioiden* eli varhaisella interventiolla pyritään vaikuttamaan jo olemassa oleviin ongelmiin. Tästä voi esimerkkinä käyttää vaikkapa lasten heikkoa lukutaitoa, johon tehtiin hanke, jolla tähdättiin parantamaan lasten lukutaitoa. *Tertiäärisillä interventioilla* käsitetään toimenpiteitä, joilla vähennetään häiriöiden aiheuttamaa toimintakyvyttömyyttä, kuten erityisopetusta tai terapiaa. (Huhtanen, 2011, 31-32.)

Tarvitsemme käytännön työkaluja siihen, miten oppilaan tilanteeseen puututaan. Huhtasen mukaan (2011) yhtenä apuvälineenä voidaan käyttää yksilön käyttäytymisen ja toiminnan analyysia eli arkisemmin kyselyä. Analyysin avulla kuvataan oppilaan toiminnan tapoja ja piirteitä ja rakennetaan käsitys nykytilanteesta.

Usein arjen tasolla on kyse siitä, että oppilas oirehtii eri tavoilla omaan voimattomuuteensa. Ne ovat hätähuuto ja signaali ympäristölle. Tilanteen tai olotilan syyt ja taustat tulisi selvittää. Suurin osa asioista lähtee oppilaasta itsestään, mutta siihen hän tarvitsee apua ja tukea. Kun oppilas saadaan uskomaan omiin kykyihinsä ja hän saavuttaa yhdessä asetettuja tavoitteita, hänessä alkaa voimaantumisen prosessi. Omien vahvuuksien löytämisen kautta myös itsetunto kohenee ja hyvinvointi lisääntyy. Tähän kaikkeen tarvitaan läsnä olevan aikuisen rohkaisua, aktivointia ja osallistumista. Voimaantuminen ei tapahdu hetkessä, siihen vaaditaan aikaa ja toistuvaa palautetta turvallisessa sekä luottamuksellisessa ympäristössä. (Huhtanen, 2011, 35- 37.)

Kouluyhteisössä haasteena oppilaan tuen arvioinnissa on tiedon yhdistäminen ja eri toimijoiden yhteistyö. Varhaisen tuen käyttäminen koulussa vaatii henkilöstöltä toimintamallien tarkastelua ja sitoutumista varhaisen tuen periaatteisiin. Varhaisen tuen antaminen mahdollistuu yhteistyön sujuvuudella eri toimijoiden välillä sekä tehtävän jaon pitää olla selkeä. (Heinämäki 2007, 34-45.)

5 TEHTÄVÄNKUVAUS

Opinnäytetyössäni on tarkoituksena laatia havainnoinnin ja haastattelujen kautta kasvatustohjaajalle tehtäväkuvaus. Kunnallinen virka- ja työehtosopimus (KVTES) määrittää, että kaikilla tehtävillä pitää olla tehtäväkuvaus. Sen vuoksi kerron suppeasti työehtosopimuksen historiasta ja tehtävän vaativuuden arvioinnista. Työehtosopimusten tarkoituksena on taata kaikille tasapuoliset ehdot työelämään. Tehtäväkuvaukset tarvitaan tehtävän vaativuuden arviointiprosessissa.

5.1 Työehtosopimuksen taustaa

Kun työnantajaliitto ja ammattiliitto saavuttavat sopimuksen alan työehdoista, syntyy työehtosopimus. Työehtosopimuksen tehtävä on kaksijakoinen: sen tavoitteena on turvata sopimuksen voimassaoloaikana työrauha sekä määrittää työntekijöiden vähimmäistyöehdot. Työehtosopimus sisältää määräyksiä erilaisista työsuhteen ehdoista; palkoista, työajoista ja vuosilomista. Kunnan ja valtion tehtävissä on myös käytössä virkasuhteisia työntekijöitä, joiden palvelussuhteen ehdoista sovitaan virkaehtosopimuksin. (www.sak.fi, luettu 22.02.2017.)

Kunnallisella alalla oleva työehtosopimus on yleissitova. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikkien työnantajien on noudatettava sopimusta kaikkiin työntekijöihinsä. Sopimus on valtakunnallinen eikä sopimusosapuolten tarvitse olla järjestäytyneitä mutta silti se on sitova. Työehtosopimus on myös työrauhan välinen työmarkkinoilla. Palkansaaja osapuoli ei saa lakkoilla sopimuskaudella ja työnantajaliitto valvoo jäsenyrityksiä, että nämä noudattavat sopimusta. Työehtosopimus määrittää vähimmäisehdot joita osapuolten on noudatettava. (www.sak.fi, luettu 22.02.2017)

Kunnallisessa virka- ja työehtosopimuksessa määritellään (luku II, 9§) että tehtäväkohtaista palkkaa määritettäessä tehtävän vaativuuden arvioinnin pitää perustua tehtäväkuvaukseen. (KVTES 2017, 30.)

5.2 Tehtävänkuvauus ja tehtävän vaativuuden arviointi

Tehtävänkuvauus on kirjallinen, objektiivinen tarkastelu tehtävästä. Siihen kootaan selkeästi keskeiset tehtäväkokonaisuudet. Tehtävänkuvauksesta selviää tehtävän tarkoitus, tavoitteet ja olennaiset sisällöt tehtävästä. Tarkoitus ei ole tehdä tehtäväluetteloa kaikista toiminnoista vaan keskeiset tehtävät kirjataan ylös. Se ei myöskään kuvaa työntekijää vaan ainoastaan tehtävää. Keskiössä ovat työehtosopimuksessa olevat vaativuustekijät. Tehtävänkuvaukset vahvistetaan yhteistoiminnallisesti työnantajan edustajien kanssa. Viralliset tehtävänkuvaukset käyvät TVA-ryhmän kautta ja työnantajan edustaja hyväksyy ne virallisiksi tehtävänkuvauksiksi. (KVTES 2017, 30-31.)

Tehtävänkuvaukset voivat olla erimuotoisia, mutta kunnassamme on yhtenevä lomake jolle pääsääntöisesti tehtävänkuvauus tehdään. Käytin tätä lomaketta tässä opinnäytetyössäni kun kirjasin esille nousseet asiakokonaisuudet. Perusteellisesti tehty tehtävänkuvauus on tärkeä työkalu työn kehittämisessä. Esimiestyössä tehtävänkuvaukset auttavat koulutussuunnitelmien koordinoimista, ohjaavat työn tekemistä sekä edesauttavat palkitsemisjärjestelmän laadinnassa. (Mader-Clark 2013, 3-4.) Tehtävänkuvauksen avulla koko työyhteisö hahmottavat kyseisen tehtävän keskeiset tehtävät ja ne asettavat selvät vastuualueet ja vaatimukset missä ja miten toimia.

Kuntatyönantajat ovat määritelleet oppaassaan hyvän tehtävänkuvauksen kriteerejä seuraavasti:

- *objektiivisuus tehtävät kuvataan objektiivisesti*
- *olennaisuus kuvauksessa keskitytään vaativuuden olennaisiin tekijöihin*
- *erillinen kuvaus erottaa tehtävän tekijästään*
- *yhteismitallisuus kuvaukset on tehty samoin periaattein*
- *hyväksyttävyyys kuvaukset ovat kaikkien tahojen hyväksyttävissä*
- *muutettavuus kuvauksia muutetaan tehtävien muuttuessa*

(Kuntatyönantajat, KVTES- palkkausjärjestelmäopas, 2013)

Tehtävänkuvauus on asiakirja, jonka avulla voidaan tehtävän vaativuutta ryhtyä arvioimaan. Tavoitteena tehtävänkuvauksen ja tehtävien vaativuuden arvioinnilla on luoda oikeudenmukainen ja kannustava palkkausjärjestelmä. Palkkausta ei pidä määritellä vain tehtävän nimikkeen perusteella. Tehtävien sisältö ja vaativuus tulee arvioida objektiivisesti.

sesti ja huolellisesti. Taustalla tähän vaikuttavat EU:n samapalkkaisuusdirektiivi ja Suomen tasa-arvolaki, jotka velvoittavat maksamaan samaa palkkaa samanarvoisista töistä. (Kuntatyönantajat, KVTES- palkkausjärjestelmäopas, 2013)

Kunnallisessa työ- ja virkaehtosopimuksessa tehtäväkohtainen palkka perustuu työn vaativuuteen. Työn vaativuuden arviointia on määritelty KVTES:n palkkausluvussa §9. Tehtävän erilaisia vaativuustekijöitä verrataan toisiinsa. Vaativuustekijät ovat lueteltuna työehtosopimuksessa. Ne ovat osaaminen, työn vaikutukset ja vastuu, yhteystyötaidot ja työolosuhteet. Tehtäviä arvioidaan kokonaisarviointina, ja arviointi perustuu kirjalliseen tehtävänkuvaukseen. (KVTES 2014-2016, 26-30.)

Kunta-alan palkkausjärjestelmä koostuu tehtäväkohtaisesta palkasta, palvelusajasta, joka maksetaan työkokemuslisänä sekä ammatinhallinnasta ja työssä suoriutumisesta, joka maksetaan mahdollisena henkilökohtaisena lisänä. Joissakin kunnissa on myös käytössä tulospalkkio. Pääpaino palkkauksessa on tehtävien vaativuudessa ja tämä arviointityö perustuu tehtävänkuvauksiin. Tämänkin vuoksi on tärkeää saada kuntamme kasvatusohjaajan työhön virallinen tehtävänkuvaus.

KUVIO 2. Tehtävän vaativuuden arviointijärjestelmä (mukaellen KVTES 2014-2016.)

Tehtävän arvioinnilla tarkoitetaan sitä, että määritellään miten erilaiset vaativuustekijät näkyvät tehtävässä. Tehtävien vaativuutta verrataan toisiinsa kokonaisarviona, perustuen yllä olevan kuvion osa-alueisiin. (KVTES 2014 - 2016)

Kunnassamme työn vaativuuden arviointiprosessi tapahtuu yhteistoiminnallisesti. Työntantajapuoli kokoaa työnvaativuuden arviointiryhmän, johon kuuluu asianomaisia alan esimiehiä, henkilöstöjohtaja ja henkilöstön edustajia. Työryhmässä arvioidaan tehtäviä

objektiivisesti vaatavuustekijöiden valossa. Yhteistyössä on myös laadittu arviointijärjestelmän kirjallinen kuvaus, missä kerrotaan arviointitavasta, prosessista ja muista arviointiin liittyvistä seikoista. Arviointijärjestelmästä päättää viime kädessä työnantaja.

Opinnäytetyön tuotoksena tehtyä tehtävänkuvausta voidaan esittää sellaisenaan TVA-työryhmälle. Asianmukaisin toimintamenettelyjen jälkeen tämä tehtävänkuvaus vahvistettuna toimii perustana tehtävän vaatavuuden arvioinnille. (Kuntatyönantajat, KVTES-palkkausjärjestelmäopas, 2013.)

KVTES määrittelee (II luku, 9§) että palkkausjärjestelmä pyritään rakentamaan oikeudenmukaiseksi ja objektiiviseksi. Tehtävänkuvaus tarvitaan jotta tehtävien vaatavuutta voidaan arvioida. Tätä kautta tehtävänkuvaus on tehtäväkohtaisen palkan määrittämisen perusta. (KVTES 2017, 30-35.)

Teoriaosassa käsiteltiin kasvatusohjaajan tehtävän sisältöön kuuluvia käsitteitä, kuten syrjäytyminen, koulun sosiaalityö ja varhainen puuttuminen. Teoriaosuus luo pohjan opinnäytetyölle. Teoreettisen pohjan olen kerännyt perehtymällä alan kirjallisuuteen, lakeihin ja raportteihin. Teorian kautta tuon esille kasvatusohjaajan keskeisten tehtävien käsitteitä, jotka toimivat opinnäytetyöni viitekehyksenä. Teoriapohjana olen käyttänyt myös kunnallisen virka- ja työehtosopimuksen määräyksiä ja asetuksia, jotka antavat puitteet tehtävänkuvauksen laatimiselle. Tehtävänkuvauksen laadinnan perusteet tulevat alan työehtosopimuksesta.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Työelämäyhteistyötahoni oli Kangasalan kunnan Suoraman alakoulu. Kasvatusohjaaja on työskennellyt siellä ensin hankkeen turvin ja nyt vakituisena toimena. Tein tiivistä yhteistyötä kasvatusohjaajan kanssa. Seurasin hänen työskentelyään tunneilla ja keskustelin opettajien kanssa hänen työnkuvastaan ja merkityksestä koulun arjessa.

6.1 Toimintaympäristönä Suoraman koulu

Kangasala on kunta, joka sijaitsee Tampereen itäpuolella. Kuulumme niin sanottuihin muuttovoitto kuntiin, tällä hetkellä asukkaita on reilut 31 000. Kuntamme on kesäpäivän pitäjä, meitä ympäröivät kauniit järvimaisemat harjuineen. Tulevaisuuden visiomme on kasvava, hyvinvoiva ja kehittyvä kesäpäivän kulttuuripitäjä. Kunnan toiminta-ajatuksena on edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa sekä järjestää asukkailleen palveluita. Kuntamme on laaja pinta-alaltaan, meillä on 12 alakoulua, kolme yläkoulua, lukio ja ammatillinen oppilaitos. (Kangasalan kunta 2017.)

Suoraman koulu on sijainnut tällä paikalla pitkään, kuntamme yhden asumislähiön tuntu-massa. Koulussa on yli viisisataa oppilasta ja tulevaisuudessa oppilasmäärät ovat enem-mänkin kasvamassa kuin vähenemässä. Luokka-asteita on 1-6 ja tällä hetkellä myös esi-opetus toimii samoissa tiloissa. Esiopetuksessa on noin 60 lasta. Koulussa on oppilaita useista eri kieli- ja kulttuuritaustoista. Koulussa tehtiin mittava peruskorjaus ja laajennus vuonna 2014. Koulun arvoiksi on nostettu toisen kohtaaminen, avoin yhteistyö ja kiiree-tön ilmapiiri. Pyrkimyksenä on, että jokaisen olisi mukava tulla kouluun, lapsen ja aikui-sen. Koululla toimii vanhempainyhdistys ja oppilaskunta. (Kangasalan kunta 2017.)

Kangasalla jokaisessa peruskoulussa on oma oppilashuoltoryhmä. Yleensä ryhmään kuu-luu koulun rehtori, erityisopettaja, opettajat joiden asiaa käsitellään, koulupsykologi/kou-lukuraattori ja terveydenhoitaja. Oppilashuoltotyöstä vastaa koulun rehtori. Kangasalan kunnan opetussuunnitelmaan on kirjattu oma kohtansa oppilashuollosta. Oppilashuolto on jaettu ehkäisevään, tunnistavaan sekä korvaavaan työhön. (Kangasalan kunta 2017.)

Suoraman koululla yhteisölliseen oppilashuoltoryhmään kuuluvat rehtori, päiväkodinjoh-taja, neljä erityisopettajaa, kouluterveydenhoitaja, koulupsykologi, koulukuraattori ja koulun kasvatusohjaaja sekä tarvittaessa luokanopettaja. Mahdollista on myös yhteistyö

muiden tahojen kanssa, esimerkiksi nuorisotoimi, sosiaalityö ja poliisi. Yhteisöllinen oppilashuoltoryhmä kokoontuu vähintään kaksi kertaa kuukaudessa. (Kangasalan kunta, 2017.)

6.2 Tutkimusmenetelmä, aineiston keruu ja analysointi

Tämä on laadullisin eli kvalitatiivisin menetelmin toteutettu tutkimus. Tutkimusongelmat, jotka liittyvät henkilön kokemuksiin ja käyttäytymisen selvittämiseen ovat perinteisesti laadullisesti selvitettäviä. Tämä tutkimusmenetelmä on yleinen sosiaali- ja käyttäytymistieteissä. Lähtökohtana laadullisessa tutkimuksessa Hirsijärven, Remeksen ja Saja-vaaran (2009, 161) mukaan on todellisen elämän kuvaaminen. Laadullisessa tutkimuksessa aineisto kerätään kokonaisvaltaisesti luonnollisissa tilanteissa. Aineiston keruutilanteissa on merkityksellistä tutkijan taidot tiedon hankkimisessa esimerkiksi muistiinpanojen tekemisessä. (Hirsijärvi ym. 2009, 164.)

Laadullisessa tutkimuksessa tarkoituksena on ilmiön kuvaaminen ja tulkinnan antaminen. Tässä tutkimusmuodossa ollaan kiinnostuneita merkityksistä ja miten ihmiset kokevat ja näkevät maailman. (Kananen 2008, 24 - 25.) Keskeiset laadullisen tutkimuksen tutkimusmenetelmät ovat havainnoiminen, tekstianalyysi, haastattelu ja litterointi. (Metsämuuronen 2009, 220).

Tutkijoiden, Brannen (1992) ja Robson (1995) mukaan laajentamalla menetelmien käyttöä useampaan menetelmään saadaan esiin erilaisia näkökulmia ja voidaan lisätä tutkimuksen luotettavuutta. Toimenpiteen johdosta voi syntyä laaja-alaisempi käsitys ja useampia metodeja käytettäessä vähennetään perusteetonta varmuutta. (Hirsijärvi & Hurme, 2006, 38 - 39.)

Valitsin tutkimusmenetelmäksi havainnoinnin ja haastattelun. Työtä seuraamalla ja asianomaista työntekijää haastatteleamalla saan parhaan mahdollisen kuvan hänen työstään ja tehtävistään. Tutkimusaineistosta osa on kerätty haastatteleamalla puolistrukturoidulla menetelmällä. Haastattelut toteutettiin suullisesti ja vastaukset kirjoitettiin muistiin. Havainnoimalla kasvatusohjaajan työtä saatiin lisää tutkimusaineistoa. Havainnoin mitä tehtäviä työhön kuuluu, miten kasvatusohjaaja kohtasi oppilaat ja miten hän toteutti työtään.

Tiedonkeruumenetelmänä havainnoinnilla on pitkä historia jo 1920-luvulta lähtien. Uusitalo (1995, 89) kertoo, että havainnointi ei ole ainoastaan asioiden tai ilmiöiden katso- mista vaan tietoista tarkkailua. Näin voidaan tarkastella ja saada tietoa myös siitä, että toimivatko ihmiset niin kuin kertovat toimivansa. Havainnointi sopii hyvin yksilötasolle, tutkimuksiin jossa tarkastellaan ihmisen toimintaa ja vuorovaikutusta. Haasteena havain- noinnissa on tilanteiden ainutkertaisuus ja esiintymistiheys. Kuinka kattavasti ja kauan pitää havainnoida, että saa riittävän määrän tietoa. Havainnointitaidon oppiminen on hi- das prosessi, jota ei opi luentosalissa. Havainnointia tehdään aina valikoivasti, osittain tiedostaen ja osittain tiedostamattomasti. (Vilka, 2007, 12 - 15.) Itse työskentelen päi- väkodissa, olen ammattini puolesta harjoitellut havainnointia, joten en lähde ihan novii- sina tekemään havainnointia. Uskon tämän helpottavan asiaa.

Osittain havainnoinnin haasteen vuoksi käytin toisena tiedonkeruumenetelmänä haastat- telua, jotta kokonaiskuvan näkeminen syventyy ja saan tarpeeksi tietoa tehtävästä. Käytän puolijäsenneltyä haastattelua, ydinkysymykset ovat valmiina, mutta haastattelutilanteessa voin tehdä tarkentavia lisäkysymyksiä. Annan haastateltavalle vapauden vastata ja kertoa näkemyksistä, mielipiteistä ja ajatuksista tähän aiheeseen. (liitteenä haastattelurunko)

Haastattelutilanteessa aloite on tutkijalla, tavoitteena on olla vuorovaikutuksessa. Haas- tateltava kertoo tutkijalle häntä kiinnostavia asioita tutkimusta ajatellen. Motiiveina osal- listumiseen voi olla monia seikkoja, mutta nämä kolme ovat tyypillisimmät. Tärkeinä koetaan mahdollisuutta tuoda esiin oma mielipiteensä, kertoa omia kokemuksistaan ja aikaisemmat positiiviset kokemukset edellisistä haastattelutilanteista. Osallistujat halua- vat vaikuttaa omaan alaansa tätä kautta. (Eskola & Vastamäki, 2015, 27-29.)

Haastatteluilla on päämäärä saada informaatiota, siten ne eroavat normaalista keskuste- lusta. Keskustelua ohjataan tavoitteiden suuntaan. Oman roolin sisäistäminen haastatteli- jana on tärkeää, tehtävänä on kysymysten esittäminen, ei omien mielipiteiden esittämi- nen. Haastattelijan pyrkimys on pysyä neutraalina, oman osuuden pitäminen matalalla tasolla sekä pyrkiä puolueettomuuteen. (Ruusuvoori & Tiittula, 2005, 40 - 45.)

Ennen haastattelutilanteita valmistelin kysymyksiä, joilla saisin vastauksia tutkimusky- symyksiin. Kysymysten kautta pyrkimys on saada esille kaikki oleellinen tehtävänk-

vauksen tekemistä varten. Haastattelutilannetta helpottaa se, että tunnemme jo entuudestaan toisemme, luottamussuhdetta ei tarvitse alusta saakka rakentaa haastattelutilanteen onnistumiseksi. Haastattelutilanteessa tunnelma oli rento eikä siinä tilanteessa tapahtunut häiriöitä tai keskeytyksiä.

Havainnoinnin ja haastattelujen kautta saamani aineiston litteroin. Pelkistin aineistoa ja etsin aineistosta samankaltaisuuksia sekä eroavaisuuksia. Sen jälkeen jaoin aineistoa teemoittain; keskeisiin tehtäviin, tehtävän tarkoitukseen ja vaativuustekijöihin. Kirjoitin auki havainnot ja haastattelujen vastauksia, jota oli 20 sivua. Ryhmittelyssä käytin apuna värikoodeja. Merkitsin eri väreillä vastauksia litteroiduista arkeista, tämä auttoi saadun aineiston jaottelua teemoihin. Analyysissä pelkistämistä tehdään karsimalla aineistoa havaintomääriä yhdistämällä. Pyrkimyksenä on etsiä yhteisiä nimittäjiä ja ilmiöitä. (Alasuutari 2011, 40-51.)

Pelkistettäessä aineistoa siitä karsitaan kaikki epäolennainen pois. Tutkimuskysymysten on tarkoitus ohjata pelkistämistä. Yksittäiset havainnot ja tekijät siirretään yleisimpiin käsitteisiin ja sitä kautta aineisto tiivistyy. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 109-111.)

7 OPINNÄYTETYÖN TULOKSIA

Työn lähtökohtana oli laatia tehtävänkuvaus kasvatusohjaajalle. Tehtävänkuvauksen tarkoituksena on avata tehtävän tarkoitusta ja keskeisiä tehtäviä. Kasvatusohjaajan tehtävänkuvauksessa pitää ottaa huomioon, että tämä tehtävänkuvaus on rakennettu olemassa olevaan tehtävään. Olen nostanut mukaan suoria lainauksia haastattelusta puhutussa muodossaan. Näillä lainauksilla saan kasvatusohjaajan omaa ääntä mukaan opinnäytetyöhön.

7.1 Tehtävän tarkoitus

Aineiston pohjalta kasvatusohjaajan tehtävän tarkoitukseksi nousivat nämä asiat:

Syrjäytymistä ennaltaehkäisevä toiminta koulu yhteisössä

Sosiaalisen hyvinvoinnin ja elämänhallinnan tukeminen koulun arjessa

Haastattelun avulla sai kuvan siitä miksi tehdään ja havainnoimalla arjen työtä sain käsityksen siitä mitä tehdään. Työn tarkoituksella ilmaistaan konkreettiset asiakokonaisuudet, jotka ohjaavat toimintaa.

Olla läsnä joka päivä koulussa lapsia varten, hihaan tarttumalla voi saada apua ja tukea mieltä askarruttaviin kysymyksiin. Juttelukaveri.

Syrjäytymisen ehkäisy vahvistamalla yhteishenkeä ja jokaisen oikeutta olla oma yksilönsä.

Haastattelussa monessa vastauksessa tuli ilmi edellä mainitut tehtävän tarkoitukset. Syrjäytymisen ehkäisyä kasvatusohjaaja pyrki edistämään kaikilla toimillaan. *Kasvatusohjaajan rooli keskittyy ennaltaehkäisevään työhön oppilaiden, perheiden kanssa sekä yhteisöllisyyden tukemiseen ja lisäämiseen koulussa.*

Ylläpitää me-henkeä, olla läsnä joka päivä koulussa, auttaa ja tukea eri tilanteissa oppilaita koulun arjessa. Pyrkimyksenä on tukea perheiden arkielämän hallintaa ja oppilaan koulunkäyntiä.

”Lapselle haluan jättää muistijäljen, jossa hän on tullut kohdatuksi aidosti koulun arjessa. Haluan viestittää lapsille, että Sinulla on oikeus tulla hyväksytyksi koulun yhteisön jäsenenä.”

Kasvatusohjaajan päämäärä on toimia tehtävässä niin, että voi ennaltaehkäistä tilanteita, jotka voivat aiheuttaa syrjäytymistä. Tämä ilmeni haastattelussa ja myös havaintojen kautta, kaikki arkityön tekeminen tavoitteli tätä päämäärää. Monipuolinen tukeminen koulunkäynnissä näyttäytyy yksilötasolla kuunteluna, juttukaverina olona ja kannustamisena koulupäivien aikana.

7.2 Tehtäväkuvauksen teemoja

Tehtäväkuvaa tutkittaessa havainnoin ja haastattelun kautta nousi erilaisia teemoja joiden ympärille kasvatusohjaajan tehtävä rakentuu. Kyseisiä teemoja *olivat ryhmätoiminta, koulunkäynnin haasteet ja niiden tukeminen, yksilöohjaus, yhteistyö opettajien ja muiden tahojen kanssa, elämänhallintaan liittyvät seikat ja matalan kynnyksen tukena oleminen lapselle ja perheille*. Näiden teemojen avulla tuetaan oppilasta kokonaisvaltaisesti ja ehkäistään syrjäytymisuhkaa.

Ryhmäyttäminen on prosessi, jossa on oleellista ryhmän jäsenten keskinäinen tuntemus, vuorovaikutus, luottamus ja viihtyminen. *Ryhmätoiminnalla* kehitetään eri vuorovaikutusmuodoin yhteisöllisyyttä koulussa. Ryhmätoiminnalla pitää olla yhteiset tavoitteet ja pelisäännöt miten ryhmässä toimitaan. Ryhmäyttämisen tavoitteena on että lapsi löytäisi oman paikkansa joukossa, jossa hänen on turvallinen ja tervetullut olotila. Haastattelun mukaan ryhmätoiminnalla on ollut monia positiivisia vaikutuksia lasten koulunkäyntiin. Tutkimuksessaan Heikkinen (2007) toteaa, että ryhmätoiminnalla ja tuetulla opetuksella olevan vaikutuksia poissaoloihin vähentävästi, toiminnan sitoutumiseen ja yleensä läsnäoloon koulussa. Ryhmäytyksillä tuetaan ryhmäjäsenyyttä. Niiden avulla kasvatusohjaaja tavoittelee ryhmähenkeä luokalle, pyrkii parantamaan oppilaiden keskinäistä luottamusta sekä edistämään yksittäisten oppilaiden yhteenkuuluvuuden tunnetta luokassa.

”Lapset toivovat ja odottavat Minna-tunteja. Innokkaina ottavat osaa ja kertovat haluavansa Minna-tunteja lisää.”

Päämääränä luoda luokille yhteishenki ja ylläpitää me-henkeä koulussa. Konkretiana tästä on selkeä sääntö Minna-tunneilta; kenellekään ei ole oikeutta häiritä leikkiä tai tekemistä ja kaikilla on oikeus osallistua. Havainnoinnin perusteella leikkien ja erilaisten

tehtävien avulla harjoitellaan sääntöjä, keskittymistä, kuuntelua ja toisten huomioonottamista. Ryhmätunneilla pyritään vahvistamaan lasten itsetuntoa erilaisten menetelmien avulla. Leikkien avulla myös tuetaan oppilaiden sosiaalisia suhteita ja erilaisuuden hyväksymistä. Teemana tunneilla ovat eri aiheet ja ilmiöt koulussa, kuten kiusaaminen tai ulkopuolelle jättäminen. Kasvatusohjaaja etsii keinoja ja valmistelee erilaisia toimintaan sopivia apuvälineitä. Tunneilla käytetään esimerkiksi tunnekortteja aiheiden käsittelyyn.

”Ennakoiden tarjota tukea, pyrin näkymään koulun käytävillä, välkällä lasten saavutettavissa”

Aineiston pohjalta vastauksista ilmeni, että kaveripulmat, kiusaaminen ja hankaluudet keskittymisessä ovat yleisimmät haasteet oppilaiden koulunkäynnissä. Kasvatusohjaaja kertoi myös, että lapset tarvitsevat tukea sosiaalisten taitojen harjoittamiseen ja ryhmässä toimimiseen. Esimerkiksi Minna-tunneilla tähän on hyvä mahdollisuus. Parkkitoiminnalla kasvatusohjaaja myös pystyy tukemaan keskittymistä ja oppimista. Siellä on rauhallisempi ilmapiiri keskittyä ja vähemmän häiriötekijöitä kuin suuressa luokassa.

Koulunkäynnin haasteissa kysymys on useimmiten joko oppimisvaikeuksista tai vuorovaikutuksen ongelmista koulussa. Koulunkäynnin haasteissa pyritään tukemaan oppimisvaikeuksien tunnistamisella ja mahdollisimman aikaisella tukitoimilla. Yksilöllisillä tukimuodoilla autetaan oppilasta hänen haasteissaan. (Ikonen & Virtanen 2007, 95.) Oppimisvaikeudet yleisimmin jaotellaan erityiseen oppimisvaikeuksiin sekä laaja-alaisiin oppimisvaikeuksiin. Erityisiä oppimisvaikeuksia ovat muun muassa kehityksellinen luke-misvaikeus, matemaattiset sekä visuaaliset oppimisvaikeudet. Laaja-alaisiksi oppimisvaikeuksia määritellään silloin kun siihen liittyy älykkyyden tai ongelmanratkaisukyvyv vaikeus. Tällaiset oppimisvaikeudet sijoittuvat useammalle oppimisen tai kognition osa-alueelle. (Kairaluoma & Salmi 2014, 207.)

Koulunkäyntiä voivat hankaloittaa myös elämän arjenhallintatilanteet. Esimerkiksi sekaisin oleva vuorokausirytm ja runsas pelaaminen usein vaikuttavat oppimiskyvyn heikkenemiseen. Koulumotivaatio usein laskee oppilailla joilla on oppimisen vaikeuksia. Motivaation puute helposti johtaa negatiiviseen kehityskulkuun, jossa oppilas välttelee uuden oppimista ja haasteita ja sitä kautta jää entisestään jälkeen oppimisessa. (Kairaluoma & Salmi 2014, 209.) Myös sosiaalisten vuorovaikutustaitojen harjoittelu on tärkeää, jotta päivittäinen kommunikointi toisten oppilaiden kanssa helpottuisi. Tätä harjoitellaan

ja opetellaan ”Minna-tunneilla” sekä ohjatuilla välitunneilla erilaisten leikkien ja pelien avulla.

Aineistosta nousi esiin ja *oppilaan ohjaaminen ja tukeminen* kokonaisvaltaisesti niin pienissä kuin suuremmissakin huolissa. Sillä tarkoitetaan yksilöllisistä että yhteisöllistä tukea ja ohjausta. Ohjaus ja tuki konkretisoituu keskusteluina oppilaan kanssa. Yksilötyökentelyssä on mahdollista oppilaan kanssa etsiä ja löytää tapoja joilla oppilas pystyy itse vaikuttamaan omiin haasteisiinsa. Kasvatusohjaaja työskentelee lähellä oppilaita ja tämä mahdollistaa oppilaita saamaan apua ja ohjausta nopeasti helposti lähestyttävältä aikuiselta. Tässä korostuu ennaltaehkäisevä työote yksilötasolla.

Rautiainen (2005) kertoo, että olennaisinta on toisen ihmisen kohtaaminen keskusteluissa ja toiminnassa ja itsetuntemuksen lisääminen ja vahvistaminen. (Rautiainen 2005, 25.) Oppilasta ohjataan niissä koulunkäynnin haasteissa joita hänellä ilmenee. Tämä näytetään yksilöllisenä ohjauksena esimerkiksi lukupiirissä, parkki- ja karusellitoimintana. Lukupiirissä käydään koulun pitkällä välitunnilla lukemassa kirjaa ohjaajan tuella ja avustuksella. Läksyparkissa oppilaat tekevät joko rästiläksyjä tai saatuja kotitehtäviä ja aikuinen on läsnä ja auttaa tekemään opettajan antamat tehtävät.

Läksyparkissa tehdään rästiläksyjä ja autetaan tekemään annetut tehtävät jotta läksyt eivät toistuvasti olisi tekemättä.

Lukupiirissä käyvät pienemmät koululaiset lukemassa omaa kirjaansa, tuetaan ja harjoitetaan lukemista pienessä ryhmässä.

Kasvatusohjaajan työssä *yhteistyö* on merkittävä osa tehtävää. Kasvatusohjaaja toimii usein linkkinä ja yhteistyökumppanina opettajien, kuraattorin ja vanhempien kanssa. Haastattelussa kasvatusohjaaja mainitsi, että kaikki perheet eivät tiedä kasvatusohjaajan työstä koululla. Tavoitteena olisi lisätä tietoisuutta perheille hänen työstään, lähinnä tiedottamalla tehtävästä ja erilaisten lapsi- vanhempikerhojen kautta avaamalla työtä. Aineistosta nousi esiin keskusteluavun antaminen ja kaikkien osapuolten kuuntelemisen tärkeys koskien yhteistyötä. Välillä myös kasvatusohjaaja koki, että opettajan ja vanhempien välille toivottiin keskustelijaa, jolla olisi hieman erilainen näkemys ja tulokulma asioihin.

Wallin toteaa, että koulun sosiaalityötä voitaisiin hyödyntää enemmän, sen avulla voitaisiin näyttää ja tuoda esille yksilöiden ja yhteisön voimavaroja. (Wallin 2011, 29.) Moniammatillinen ja monilainen yhteistyö on merkittävä ja tärkeä osa koulun, oppilaiden ja huoltajien välillä. Lapset ja heidän huoltajansa on helppo tavoittaa koulussa järjestettävän toiminnan kautta. Konsultointi opettajien ja vanhempien kanssa ovat kasvatusohjaajan työssä jokapäiväistä. Kasvatusohjaaja antaa ja tiedottaa oppilaille ja perheille vaihtoehtoja jatkotoimenpiteistä, ohjaa mahdollisen tuen piiriin esimerkiksi kuraattorille, perhe-työhön. Yhteistyökumppaneita koulun henkilöstön lisäksi kasvatusohjaajalla ovat perheneuvola, lastensuojelu, puhe- toimintaterapeutit, mutta pääsääntöisesti yhteistyötä tehdään koulun henkilöstön kanssa.

Kysyttäessä yhteistyön kehittämisestä kasvatusohjaaja toivoi toimintalinjauksia ja toimintamallin rakentamista selkeämmin kuin tällä hetkellä. Kasvatusohjaajan työ ei oikeastaan näy palvelurakenteessa vielä mitenkään yleisesti. Yhteistyötahot ja jopa koulun oma henkilöstö eivät kaikki tiedä mikä on kasvatusohjaajan tehtävä koulun arjessa.

Sosionomin tutkinto (AMK) antaa kasvatusohjaajan tehtävään hyvät valmiudet. Koulutuksen myötä opitaan edistämään sosiaalista hyvinvointia ja pystytään tekemään havain- toja oppilaiden tilanteista ja hyvinvointia haittaavista tekijöistä tavoitteena poistaa niitä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Varhainen puuttuminen ja tuki ovat kasvatusoh- jaajan työssä avainasemassa. Kasvatusohjaaja ja oppilas sekä perheet keskustellen aset- tavat realistiset tavoitteet, joita kohti edetään pienin askelin. Yhteistyö perheiden kanssa on entistä haastavampaa, vanhempien toiveet ja odotukset palveluille eivät aina ole rea- listisia.

”Työhön kuuluu toimia koulussa tukena sosiaalisissa haasteissa oppilaille että koulun henkilöstölle. Tarvittaessa oppilaat voivat tulla kanssani kes- kustelemaan päivän kulusta tai muista mieltä askarruttavista asioista. Pyr- kimys on rinnalla kulkien tarpeellisilla tukimuodoilla viedä koulunkäyntiä yhdessä eteenpäin.”

Kasvatusohjaajan tehtävä kohdistuu hänen kokemuksensa mukaan arjen tilanteisiin, joissa mahdollisimman aikaisessa vaiheessa pyritään havainnoimaan mahdolliset ongel- mat, kuten syrjäytymiseen, kaverien puutteeseen ja oppimisvaikeuksiin. Käytännön ta- solla tämä tarkoittaa oppilaiden perusasioista huolehtimista ja olosuhteisiin panostamista.

Lasten asioista tiedotetaan herkemmin huoltajille ja he ovat kokeneet yhteistyön positiivisesti.

Alakoulussa on otollisempaa tukea, ohjata ja auttaa. Ongelmat eivät kärjisty niin pahaksi. Varhaisessa vaiheessa pystytään vaikuttamaan matalalla kynnyksellä lapsen arkeen positiivisesti. Perheiden vastustus on vähäisempää kun minulla ei ole ”virallista roolia”.

Varhaisen tuen tarkoituksena on tunnistaa, ehkäistä ja helpottaa lasten ja perheiden ongelmia mahdollisimman aikaisessa vaiheessa lähipalvelun periaattein. Ohjaamalla, keskustelemalla ja yhdessä tekemällä autetaan perheitä selviytymään arjessa pyrkimyksenä edistää lapsen myönteistä kasvua.

Varhainen tuki koulussa tarkoittaa siis oppilaiden kasvun ja kehityksen riskitekijöiden tunnistamista sekä ennaltaehkäistä toimia. Heinämäen (2007) mukaan varhaisessa puuttumisessa käytetään dialogista lähestymistapaa, huolen puheeksi ottamiseen, oman huolen kertomiseen. Esimerkiksi välitunneilla kasvatusohjaaja on läsnä ja juttelee oppilaiden kanssa. Läsnaolollaan tuntien ulkopuolella kasvatusohjaaja pyrkii varmistamaan, että kaikki lapset tulevat kohdatuiksi kouluyhteisön jäseninä. Näin hän toimii päivittäisenä tukena lapsille matalan kynnyksen palvelun periaattein.

”Työni kohdistuu arjen tilanteisiin, pyritään huomaamaan aikaisessa vaiheessa ongelmat, esimerkiksi oppimisvaikeuksiin, kavereiden puutteeseen, kiusaamistilanteisiin. Tarkoitus on ennakoida asioita mahdollisuuksien mukaan.”

7.3 Kasvatusohjaajan tehtävänkuvauksen keskeiset tehtävät

Kasvatusohjaajan työarkeen kuuluu monia tehtäviä. Kasvatusohjaajan päätehtävät voidaan jaotella yhteisölliseen työhön, yksilötyöhön ja yhteistyöhön vanhempien kanssa. Kasvatusohjaajan työlle on tarvetta tämän ajan yhteiskunnan luomien ilmiöiden ja haasteiden vuoksi. Syrjäytymisen ennaltaehkäisevänä ja elämänhallinnan puutteiden tukevana lähipalveluna tällä työllä on suurta merkitystä. Kasvatusohjaajan työllä on vaikuttavuutta yksilö että yhteiskunnallisella tasolla.

KUVIO 3. Kasvatusohjaajan työn tasoja

Näillä kaikilla tasoalueilla pyritään samaan päämäärään, tukemaan oppilaan sosiaalista hyvinvointia, toimintakykyä ja elämänhallintaa. Kartoitetaan oppilaiden riskitekijöitä ja ohjataan heitä vahvistamaan taitojaan haastavilla osa-alueilla.

Kootun aineiston pohjalta kasvatusohjaajan keskeisiksi tehtäväksi nousivat seuraavat asiakokonaisuudet:

- Tukea sosiaalista hyvinvointia, toimintakykyä ja elämänhallintaa
- Kasvatus, ohjaus ja opetus oppilasryhmässä sekä yksilöllisesti
- Yhteistyö huoltajien ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa
- Työn suunnittelu ja dokumentointi
- Toiminta- oppimisympäristön kehittäminen
- Koulupolun nivelvaiheiden tukeminen (esiopetus > alakoulu> yläkoulu)

Alla olevassa taulukossa kuvataan aineistosta nousseita kasvatusohjaajan tehtävään kuuluvia osa-alueita. Havaintojen ja haastattelujen pohjalta kokosin aineistosta ruohonjuuritason asioita.

TAULUKKO 4. Keskeisiä tehtäviä havaintojen ja haastattelujen pohjalta

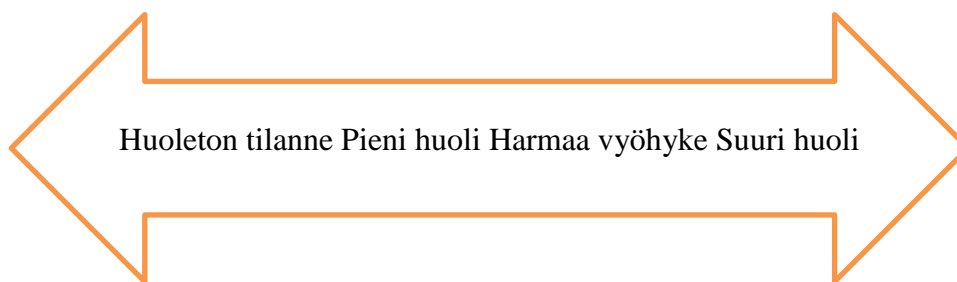
Sosiaalinen hyvinvointi	Kasvatus, ohjaus ja opetus	Yhteistyö
Minna-tunnit, ryhmäyttäminen: erilaiset leikit; läpsy, hedelmä-salaatti	Tehtävien laiminlyönti; Läksyparkki	Konsultointi opettajille
Välituntitoiminta: leikit, pelit rinnalla kulkeminen, jalkautuminen lasten pariin	Yksilötunnit, yksilöohjaus; keskittymis- ja käyttäytymishaasteet, kartoitetaan oppimisen ja käytöksen vahvuudet ja esteet	Vanhempainpiirit ja vanhempien kanssa keskustelut ja ohjaus
	Erilaiset kerhot: Malti ja Viiperä	
	Kiusaamistilanteiden selvitys ja ohjaus	Nivelvaiheet

Minna-tunnit ovat ehdottomasti näkyvin osa työstä koko koulun oppilaille. Viikoittain pidettävät tunnit ovat lapsille mieluisia tapahtumia. Tunnit pidetään eri vuosiluokille, eka-luokkalaisille, kolmasluokkalaisille ja kuutosluokkalaisille. Oppilaille osallistuminen on vapaaehtoista, ja joka tunnin jälkeen kysytään haluaako seuraavalla kerralla osallistua. Kieltäytyjiä tunneilta ei juurikaan ole.

Aiheet vaihtelevat lukukauden mukaan, alkusyksystä keskitytään enemmän yhteishengen luomiseen ja toisten tutustumiseen, ja sen jälkeen ajankohtaisiin aiheisiin. Kestoaiheina on kiusaaminen, kaikkien oikeus tulla hyväksytyksi, osallisuus yhteisön jäsenenä ja kohtaaminen. Tunneilla keskustellaan paljon tuntemuksista ja leikkien sekä tehtävien avulla käsitellään aiheita monipuolisesti ikätaso huomioiden.

Havainnoinnin perusteella kasvatusohjaajan työn yhtenä toimintatapana on ratkaisukeskeisyys. Asioiden konkretisointi ja yhdessä pohtiminen oppilaiden kanssa ovat vahvasti läsnä Minna-tuntien pidossa. Yhtenä työvälineenä arjen työssä käytetään mukaellen Erikssonin & Arnkillin (2005) huolen vyöhykkeistöä. Vyöhykkeet alkavat huolettomasta tilanteesta, jolloin lapsen tilanne ei herätä huolta. Pienen huolen alueella kasvattajalla on käynyt mielessä pieni huoli tai ihmetys. Huolen ja ihmettelyn käydessä mielessä toistuvasti, ollaan jo huolen harmaalla alueella. Tässä kohtaa harkitaan miten tilannetta voisi ratkaista, millä keinoilla voisi auttaa ja tukea lasta. Konsultaation, yhteistyön ja dialogisuuden merkitys kasvaa. Suuren huolen tilanteessa työntekijällä on jatkuva ja suuri huoli

lapsesta ja samaan aikaan omien keinojen ja ratkaisumallien loppuminen, silloin tarvitaan jo muiden tahojen apua ja tukitoimia. (Eriksson & Arnkill 2005.)

KUVIO 4. Huolen vyöhykkeistö (Eriksson & Arnkill 2005.)

Erilaiset väliintulot eli interventiot kuuluvat varhaiseen tukemiseen. Kasvatusohjaaja tarjoaa näitä väliintuloja. Todetaan, että mitä varhemmin ongelmiin puututaan, sitä parempia tuloksia saavutetaan. Huolta herättäviin signaaleihin tartutaan heti. (Huhtanen 2011, 41-43.)

Yksilötunneilla tuetaan oppilaan oppimista ja ohjataan henkilökohtaisesti haastavissa asioissa. Opettajan kanssa yhteistyössä suunnitellaan tavoitteet ja toimintatavat, joilla autetaan oppilaan selviytymistä opiskelussa. Kasvatusohjaaja keskustelee oppilaan kanssa tavoitteista ja haasteista, ja he sopivat miten voisivat toimia asian eteenpäinviemiseksi. Yksilötunnit ovat keskeinen osa tehtävää.

Erilaiset kerhot ovat osa kasvatusohjaajan toimintaa. Malti-kerhossa keskitytään itsehillinnän asioihin, Viipperä-kerhossa motorisiin taitoihin. Malti- ja Viipperä-kerhoissa kasvatusohjaaja toimii yhteistyössä erityisopettajan kanssa. Lapsi- vanhempi-kerhoissa tuetaan vanhemmuutta sekä koulun ja vanhempien yhteistyötä. Näillä kerhoilla tuetaan oppilaiden toimintakykyä ja ohjataan käyttäytymään sosiaalisissa tilanteissa.

Kiusaamistilanteiden selvittely on arkipäivää koulussa. Kasvatusohjaaja keskustelee asianomaisten kanssa yhdessä ja erikseen, ensin kartoitetaan tilannetta ja sitten yhdessä keskustellen mietitään jatkotoimenpiteet. Näissä tilanteissa ollaan tiiviisti yhteistyössä opettajien kanssa, tarvittaessa myös kuraattori on mukana prosessissa. Koulussa on käytössä kasvatustilanteiden keskustelu-menetelmä, joka luo puitteet asian käsittelylle. Näillä toimenpiteillä

pyritään vähentämään kiusaamista ja ohjauksen sekä oman esimerkin kautta kasvattamaan oppilaita tulemaan toimeen keskenään erimielisyyksistä huolimatta.

Kiusaamisen ehkäisy on kaikkien yhteinen asia koulussa. Varhainen puuttuminen on ensiarvoisen tärkeää kun puhutaan kiusaamisesta. Kiusaamisen on todettu alkavan jo päiväkouluikässä ja jos siihen ei puututa ajoissa tilanteet mutkistuvat ja pahenevat sitten koulussa. (Linnilä 2011, 83.) Kiusaaminen tapahtuu vuorovaikutuksessa yleisimmin joko koulun välitunneilla, käytävillä tai vapaa-ajalla. Nykyään kiusaamiseen voi olla hankalampaa päästä kiinni, koska vuorovaikutusta tapahtuu virtuaalisesti nykyään niin paljon. Kiusaamisen aiheet ovat silti pysyneet samankaltaisina, edelleen se useimmiten liittyy vaatetukseen, ulkonäköön, vammaan, etnisyyteen, koulumenestykseen tai varallisuuteen. (Saloviita 2009, 131-133.)

Kiusaaja usein hakee toimintansa kautta valtaa ja paikkaansa ryhmässä. Oppilas, joka tulee kiusatuksi, kokee olevansa ryhmään kelpaamaton, tästä saattaa aiheutua vakava uhka itsetunnon kehitykselle. Lapsi tarvitsee avukseen rinnalleen luotettavan aikuisen, joka auttaa tilanteen selvittelyssä. (Saloviita 2009, 131- 135.) Kasvatusohjaajalla on usein paremmat mahdollisuudet huomata ja havainnoida asiat lasten parissa liikkeessa. Havaintojeni perusteella oppilaat usein ottivat kontaktia kasvatusohjaajaan käytävillä ja välitunneilla, tulivat juttelemaan ja kyselemään mieltä askarruttavista asioista.

Kasvatusohjaaja tukee oppilaiden sosiaalista hyvinvointia myös välituntitoiminnalla. Hän oleilee lasten kanssa välitunneilla jutellen tai sitten yhdessä laitetaan pihapelit pystyyn. Välitunneilla hän pystyy seuraamaan onko siellä toistuvasti samoja oppilaita yksin ilman kaveriseuraa. Niin kuin on jo monesti todettu, kasvatusohjaajan läsnäolon vuoksi huomataan asiat nopeammin ja niihin voidaan varhaisesti puuttua ja tukea oppilaita paremmin.

Edesauttaa kokemuksia että jokaisella on oikeus olla hyväksyty.

Kuunnella oppilaita käytävillä ja muissa yleisissä tiloissa.

TAULUKKO 5. Keskeisiä tehtäviä havaintojen ja haastattelujen pohjalta

Työn suunnittelu ja dokumentointi	Toiminta ja oppimisympäristön kehittäminen	Koulupolun niveltävien tukeminen
työssä itsenäinen harjonta	koulunkäynnin tukeminen	esiopetus ikäisten tapaaminen ja tutustuminen kouluun
yksilö oppilaiden tapaamiset	erilaisten ”työkalujen” materiaalien hankinta esim. tunnekortit	yhteistyötä yläkoulun kuraattorin kanssa siirtyvistä oppilaista

Kasvatusohjaajan työ on itsenäistä vaikkakin on kiinteästi sidoksissa opettajien ja kuraattorin työhön. Arkipäivän työn suunnittelu on pitkälti ollut kasvatusohjaajan päätettävissä. Rehtorin kanssa on sovittu päälinjat työssä, mutta toimintatavat ja aikataulut kasvatusohjaaja on voinut itse pääsääntöisesti määrittellä.

Työssä pitää sietää keskeneräisyyttä. Tehdä työtä niin, että on oppilaiden tavoitettavissa, tarvitaan avointa näkemystä työskentelyyn

Dokumentointi on kasvatusohjaajan työväline varsinkin yksilötapaamisissa. Dokumentoinnin avulla kirjataan muistiin oppilaiden kohtaamisesta tietoja, lapsen kertomia asioita, tuen ja ohjauksen tavoitteita sekä muita tilanteeseen kuuluvia asioita. Kirjauksien perusteella asioiden ja huolien puheeksi ottaminen opettajien, vanhempien ja kuraattorin kanssa on helpompaa. Tällä hetkellä kirjaaminen tapahtuu manuaalisesti, mutta tulevaisuudessa on tarkoitus kirjata oppilaiden asioita sähköiselle alustalle.

Dokumentointia sosiaalityössä ohjaavat useat lait. Muutamia lakeja mainitakseni Hallintolaki (434/2003), Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000), Henkilötietolaki (523/1999) ja Julkisuus viranomaisen toiminnasta (621/1999). Dokumentoinnin tarkoituksena ja tavoitteena on läpinäkyvämpi toiminta ja tiedonmuodostus. Myös kasvatusohjaajan toiminnan arvioinnissa dokumentointia voidaan käyttää hyödyksi. (Kääriäinen, Leinonen & Metsäranta 2006, 7-9.)

Toimintaympäristön kehittäminen tapahtuu yhteistyössä koko koulun henkilöstön kanssa. Kasvatusohjaaja omien havaintojen kautta voi etsiä ja tuottaa oppilaille oppimiseen erilaisia apukeinoja tai välineitä erilaisiin haasteisiin yhdessä opettajien kanssa. Haastattelun mukaan kasvatusohjaaja etsii erilaisilta sivustoilta nimenomaan sosiaalisiin haasteisiin ja oppimiseen liittyviä apukeinoja, joilla voitaisiin tukea oppilaita oppimisessa. Esimerkkeinä voidaan nostaa esille mm. kuvien käyttöä, merkkiesineitä, tarinan kerrontaa, muistitehtäviä, palkintoja onnistuneista suorituksista.

Nivelvaiheen työ on nyt noussut yhdeksi keskeiseksi tehtäväksi. Käytännön tasolla on huomattu sen tarpeellisuus. On tärkeää, että tiedot päiväkodista tulisivat koulun tietoon ja taas myöhemmässä vaiheessa alakoulusta siirtyisivät yläkouluun. Tällä pyritään takaamaan se, etteivät lapset ”putoaisi” vaan heitä tuettaisiin ja autettaisiin läpi koko opinpolun. Kasvatusohjaajan haastattelun perusteella tämä osa-alue tehtävästä on vielä kehittymässä. Yhteistyötä päiväkodin ja yläkoulun kanssa tehdään jonkin verran tällä hetkellä, mutta rakenteet vielä hakevat hiukan muotoaan. Päiväkodin esiopetuksesta käydään tutustumassa kouluun ja tulevaan opettajaan keväällä ennen koulun alkua.

Siirtymiä elämänvaiheista toiseen kutsutaan nivelvaiheeksi. Lapsen elämässä nivelvaihteita ovat koulun aloittaminen, yläkouluun siirtyminen, perusopetuksen lopettaminen ja ammatillisen koulutuksen tai lukion aloittaminen. Nivelvaiheissa tärkeää on tiedon siirtäminen kyseiseen paikkaan mihin lapsi on menossa. Lapselta vaaditaan erilaisia taitoja siirryttäessä kouluun. Esiopetuksen opetussuunnitelmassakin mainitaan että varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen välillä pitäisi olla yhteistyötä. Yhteistyön tavoitteena nivelvaiheessa on helpottaa lapsen siirtymistä varhaiskasvatuksesta perusopetukseen. Nivelvaiheen juurruttaminen arkipäivän työhön vaatii kehittämistä ja suunnitelmallista toimintaa, jotta siitä tulisi yhtenäinen toimintatapa lapsen parhaaksi. (Nisonen 2011, 53.)

Aineiston pohjalta kunnassamme toimivan kasvatusohjaajan tehtävänkuvaukseen nousivat tehtävän tarkoitukseksi ja keskeisiin tehtäviin yllämainitut asiat.

8 POHDINTA

8.1 Johtopäätökset

Nykyajan yhteiskunnan haasteissa tarvitaan monialaisia näkökulmia sosiaalityöhön. Toivon, että suuntaus korjaavasta työstä muutetaan painottamaan ennaltaehkäisevää työtä. Toimijoiden yhteistyö on tärkeää, tukitahoja useimmiten löytyy mutta apu jää silti puolitiehen, koska oppilaiden pitää sukkuloida asiantuntijalta toiselle. Tietynlaisia uusia rakenteita ja toimintamalleja pitäisi ehdottomasti kehittää. Moniammatillisuudesta puhutaan paljon mutta käytännön tason toiminnassa yhteistyötä näkyy varsin suppeasti.

Koulun sosiaalityö on murroksessa, kuraattorien resurssit eivät näillä näkymin ole riittävät harjoittamaan ennaltaehkäisevää työtä. Heidän aikansa menee pääosin korjaavaan työhön. Kasvatusohjaajalla on hyvät mahdollisuudet ja ammattitaito toimia opettajien ja kuraattorin välimaastossa tukemalla molempien työskentelyä oppilaan parhaaksi. Kokonaisvaltaiseen perheiden tukemiseen moniammatillisella kokoonpanolla on paremmat mahdollisuudet tarttua huolen aiheisiin, ohjata ja tukea kuin yksittäisellä työntekijällä.

Tässä opinnäytetyössä on selvitetty, millainen tehtävänkuva kasvatusohjaajalla on. Tavoitteena oli saada tietoa havainnoimalla ja haastattelemalla kasvatusohjaajan tehtävän tarkoituksesta ja keskeisistä tehtävistä. Tehtävänkuvausta käytetään hyödyksi tulevassa arviointityössä, kun tehdään työn vaativuuden arviointia.

Kasvatusohjaaja on läsnä joka päivä koulun arjessa. Kasvatusohjaajan tarkoitus on jalkautua oppilaiden pariin pyrkiä ennakoimaan ja ehkäisemään haastavia tilanteita. Opettajilla ei aina ole mahdollisuuksia opetuksen lisäksi kiinnittää tarpeeksi huomiota jokaiseen tilanteeseen asian vaatimalla intensiteetillä. Oppilaat kaipaavat turvallista aikuista, joka on läsnä arjessa. Kuraattorin luokse meneminen on virallista toimintaa ajanvarauksineen, jonka osa oppilaista kokee leimautumisena. Kuraattorin tavoitettavuuskin on haasteellista, koska hän ei ole ollenkaan joka päivä koulussa. Kuraattorin työaika pääsääntöisesti menee ennalta suunniteltujen tapaamisten ja neuvottelujen parissa. Kasvatusohjaaja pystyy reagoimaan äkillisiin tilanteisiin nopeasti läsnäolollaan, auttaa tuen tarvitsijoita ja ohjata mahdollisesti eteenpäin. Pippuri (2015) totesi, että kouluympäristössä tehtävällä sosiaalityöllä on hyvät mahdollisuudet auttaa oppilaita varhaisessa vaiheessa. (Pippuri 2015,1-2.)

Kouluihin tarvitaan matalan kynnyksen ihminen, joka on helposti lähestyttävä ja läsnä koulun arjessa. Kasvatusohjaaja voisi olla juuri se henkilö. Kasvatusohjaajalla olisi mahdollisuus tukea oppilaita lähellä heitä ja helpottaa kuraattorin että opettajan työtä. Kasvatusohjaaja itse koki, että hän pystyy koulun arjessa kohtaamisen, juttelun ja läsnäolon vuoksi ehkäisemään syrjäytymisen kehitystä. Vuorovaikutustilanteissa oppilaiden kanssa heidän huolensa tulevat kuulluksi ja huomatuiksi, niihin tilanteisiin kasvatusohjaajalla on hyvät mahdollisuudet. Kasvatusohjaaja toimii oppilaan, opettajan ja perheen tukena.

Uudessa oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa painotetaan ennaltaehkäisevää työtä, varhaista puuttumista ja yhteisöllistä toimintaa. Tämäkin tukee koulun sosiaalityön tekemistä hiukan uudeltaisesta tulokulmasta. Kasvatusohjaajan ammattitaito auttaisi tätä uuden lain henkeä toteutumaan kouluyhteisöissä. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 4 §, 1287/2013.)

Suoraman koulun sivuilla esitellään kasvatusohjaajan tehtävää seuraavasti, hän on läsnä oleva aikuinen koulun arjessa ja tekee suunnitelmallista työtä oppilaiden hyväksi. Työn keskiössä ovat varhainen puuttuminen ja ongelmien ennaltaehkäiseminen. Kasvatusohjaajan työn tavoitteena on löytää ajoissa ne oppilaat, joilla on pieniäkin ongelmia sosiaalisissa taidoissa ja koulun arjessa, vahvistaa yhteisöllisyyttä luokkakohtaisesti ja koko kouluyhteisössä, sekä edesauttaa yksilön itsetunnon ja identiteetin kehitystä ja vahvistamista. (Kangasalan kunta 2017, www-sivut)

8.2 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Hyvällä tutkimuksella on Tuomen ja Sarajärven (2013, 127) mukaan kaksi ominaisuutta. He puhuvat tutkimuksen sisäisestä johdonmukaisuudesta ja eettisestä kestävyydestä. Sisäisellä johdonmukaisuudella he tarkoittavat asianmukaisten lähteiden käyttöä ja tutkijan tietämystä siitä mitä on tekemässä. Tutkimusetiikalla tarkoitetaan hyvien tieteellisten käytänteiden noudattamista. Eettisyyttä pohdittaessa jokaisella voi olla erilainen näkemys siitä mikä on eettistä ja mikä ei. Tiedonhankinnassa on käytetty oman alan tieteellistä kirjallisuutta ja muita aiheeseen liittyviä julkaisuja ja raportteja. Olen noudattanut tieteellisen käytännön ja osaamiseni mukaan rehellisyyttä ja huolellisuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja niiden esittämisessä. (Vilka 2009, 29-30.)

Olen lähtenyt aineistosta siitä näkökulmasta, että haastattelut ovat olleet rehellisiä ja totuudenmukaisia kuvauksia haastateltavan tehtävän todellisuudesta. Uskon haastateltavan

puheiden olevan totuudenmukaisia ja riittävän luotettavia vastauksia siihen mitä haluttiin selvittää. Luotettavuutta mietittäessä pitää muistaa, että toisten tekemiä teoksia, tutkimuksia ei esitetä omana tekstinä. Silti kokonaan aivan uutta asiategstiä on mahdotonta tuottaa ilman että käyttää hyväkseen aikaisempaa tietoa. Lähdeviitteiden merkitseminen on välillä haastavaa ja on mahdollista että sieltä löytyy virheitä, mutta pyrkimyksenä on ollut merkitä lähdeviitteet tarkasti ja selkeästi. (Hirsjärvi ym. 2009, 108.)

Opinnäytetyön valmistuminen oli pitkällinen prosessi. Matkaan on mahtunut erinäisistä syistä paljon mutkia ja kuoppia. Toisaalta kasvatusohjaaja on ehtinyt työskennellä kauemmin tehtävässään ja saada perspektiiviä työhönsä. Ajatukset ovat kypsyneet ja tehtävän tavoitteet kirkastuneet. Uskon, että tällä oli positiivinen merkitys kasvatusohjaajan tehtävänkuvauksen tekemiseen. Tämä tutkimus ei anna yleiskuvaa Suomessa toimivien koulusosionomien tehtävänkuvista, vaan meidän kunnassamme toimivan kasvatusohjaajan tehtävänkuvan.

Aineistoa keräsin useampaan kertaan. Olin monena kertana käymässä koulussa seuraamassa kasvatusohjaajan työtä. Ensimmäiset haastattelut ja keskustelut aiheesta on käyty jo yli vuosi sitten. Raportoinnissa lähdin liikkeelle teoriataustasta aiheista jotka luovat pohjaa kasvatusohjaajan työhön. Tavoitteena opinnäytetyössä oli ilmaista ytimekkäästi ja selkeästi keskeisiä asiakokonaisuuksia.

Opinnäytetyöni lähtökohtana oli tehdä jotain konkreettista työelämään liittyen. Lapset, nuoret ja heidän perheensä ovat aina olleet minun kiinnostuksen kohteeni. Varhaiskasvatuksessa työskennellessä teen yhteistyötä lasten ja perheiden kanssa. Koulumaailmaan tutustuminen oli mielenkiintoista ja myös avarsi näkemystä, mihin lapset sitten päiväkodin maailmasta siirtyvät.

Tätä tutkimusta ei voida toistaa täysin samanlaisena uudestaan. Laadullinen tutkimus on kokonaisuutena ainutkertainen koska siinä tutkija voi ottaa joitakin vapauksia. On vaikea tietää olisiko joku muu tutkimusmenetelmä tai asioiden käsittely antaneet toisenlaisia tuloksia. (Vilka 2009, 159-160.)

8.3 Tutkimuksen arviointia ja jatkotutkimusehdotuksia

Tämän tutkimuksen tuloksista voidaan ajatella, että matalan palvelun toiminnalle ja monipuoliselle työtavalle on kysyntää koulumaailmassa. Koulun aikuisten tehtävänä on luoda turvalliset puitteet koulunkäynnille. Kasvatusohjaajan ydinosasta on ryhmätöimintä. Yhtenä tavoitteena on luokkien ryhmäytyminen, näillä toimilla voidaan edesauttaa lapsen osallisuutta koulussa ja vähentää syrjäytymisen uhkaa. Kasvatusohjaajan rooli on olla lähituki, helposti tavoitettava henkilö koulun arjessa.

Työn tarkoitus on voimavaralähtöisyys, vanhemmuuden vahvistaminen sekä tukea lapsen ja vanhemman positiivista vuorovaikutusta ja edistää perheen arjen hallintaa. Kasvatusohjaajan työssä on tärkeää vahvistaa oppilaiden ja perheiden osallisuutta omissa asioissaan. Lapselta on tärkeää kysyä ja pysähtyä kuuntelemaan, mistä he haluaisivat puhua ja mitä mieltä he ovat asioista. Kasvatusohjaajan sanoin: *Vieläkin kasvatusalan ammattilaisilla on herkästi ratkaisut ja vastaukset valmiina*. Osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia lisäämällä parannamme yhteistyötä ja tuemme vanhemmuutta.

Aiemmassa tutkimuksessa todetaan koulussa työskentelevän sosionomin työ arvokkaana ja tarpeellisena nyt sekä tulevaisuudessa. Nieminen ja Turunen toteavat opinnäytetyössään että oppilaiden hyvinvointiin koulun sosiaalityöllä on parantava ja ylläpitävä vaikutus. (Nieminen & Turunen 2015, 48-50.) Työn vaikuttavuutta on haastava näyttää toteen ja perustella, koska vaikutukset näkyvät vasta tulevaisuudessa. Työn laajeneminen muualle kunnassamme on pysähtynyt tällä hetkellä taloudellisiin resursseihin. Ennaltaehkäisevän toiminnan vaikutuksia on hankala numeraalisesti kiistattomasti esittää, vaikka yleisellä tasolla ennaltaehkäisevän toiminnan vaikutukset myönnetäänkin. Toivonsinkin, kun tietämys kasvatusohjaajan tehtävästä kasvaa, niin sen puitteissa ymmärretään sosiaalialan ammattilaisen tärkeä panos oppilashuollon osana ja koulun yhteistyökumppanina.

Kasvatusohjaajan työyhteisössä, jossa hän työskentelee, kaikki yhteistyötahot kokivat hänen työnsä tarpeellisena. Kasvatusohjaaja tukee koko kouluyhteisöä toimillaan, on läsnä oppilaille, tarttuu arjen haasteisiin, auttaa perheitä kokonaisvaltaisesti. Kasvatusohjaaja tuo matalan kynnyksen palvelua sinne missä lapset, nuoret muutenkin ovat.

Opinnäytetyössäni laadittu kasvatusohjaajan tehtäväkuva on kunnallemme räätälöity ja se vastaa tämänhetkistä tilannetta. Tehtäväkuvauksessa esiin tulleet keskeiset tehtävät

voivat tulevaisuudessa osittain muuttua, mutta oppilaiden lähitukena toimiminen ja matalan kynnyksen periaattein tulee säilymään tulevaisuudessakin. Kasvatusohjaajan työtä pitäisi nostaa ihmisten tietoisuuteen enemmän, koska moniammatillinen yhteistyö lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemiseksi on kaikkien edun mukaista, koulun, perheiden ja yhteiskunnankin kannalta. Tehtävänkuvauksen ansiosta on mahdollista lisätä eri koulujen työyhteisöjen tietoisuutta kasvatusohjaajan työstä.

Kehittämiskohteina tulevaisuudessa kasvatusohjaajan tehtävässä olisi työn vakiinnuttaminen kunnassamme kiinteäksi osaksi koulun sosiaalityötä. Työnimike on uusi ja vielä melko tuntematon kunnassamme. Tärkeää olisi, että tulevaisuudessa rooli selkeytyisi entisestään palvelurakenteessa. Tällä hetkellä kasvatusohjaajan tehtävä vielä hakee uomiinsa koulun sosiaalityön kentässä. Yhtenä jatkotutkimusaiheena voisi olla kasvatusohjaajan työn vaikuttavuuden kartoittamista ja tunnistamista.

Tehtävää voidaan perustella matalan kynnyksen palveluna. Moniammatillista yhteistyötä kasvatusohjaaja täydentää ja tuo sosiaalialan osaamista koulun arkeen. Kouluissa on tarvetta kasvatusohjaajien osaamiselle, varsinkin isommista yksiköissä, joissa oppilaiden ja perheiden elämänhallinnassa on haasteita. Kasvatusohjaaja pyrkii olemaan läsnä, kohtamaan oppilaita, esimerkiksi välitunneilla. Pääpaino työssä on oppilaiden arjen tukemisessa, tavoitettavissa oloa ja yhteistyötä vanhempien sekä yhteistyötahojen kanssa.

Koulun rehtorin, erityisopettajan, koulukuraattorin, erityisopetuksen koordinaattorin ja kasvatusohjaajan kanssa kävimme yhdessä tehtävänkuvausta läpi ja heidän mielestään tehtävänkuvauksella ilmaisi kasvatusohjaajan tehtäviä selkeästi ja objektiivisesti. Heidän mukaansa keskeiset tehtävät tulivat hyvin esille. Tämä tehtävänkuvauksella vahvistettuna toimii perustana tehtävän vaatavuuden arvioinnille.

Tämä opinnäytetyö tähtää ensisijaisesti siihen, kasvatusohjaajan tehtävänkuvauksella virallisesti vahvistetaan kunnassamme. Sen jälkeen toivoisin, että virkamiehet näkisivät kasvatusohjaajan työn merkittävyyden peruskouluissa hyvinvoinnin lisääntymisenä ja syrjäytymisen ehkäisyssä. He saisivat perusteita tehtävänkuvauksen myötä miettiä työn jatkuvuutta, kehittämistä ja resursointia. Mielestäni koulun arkeen kaivattaisiin kasvatusohjaajan kaltaista sosiaalialan ammattilaista edistämään omalta osaltaan lasten hyvinvointia koulussa.

LÄHTEET

Aaltonen, M., Ojanen, T., Vihunen, R. & Vilén, M. 1999. Nuoren aika. Helsinki. WSOY

Alasuutari, Pertti 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Neljäs, uudistettu painos 2011. Tampere. Vastapaino.

Alatupa, S. Karppinen, K. Keltikangas-Järvinen, L. & Savioja, H. 2007. Koulu, syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma: löytyykö huono-osaisuuden syy koulusta vai oppilaasta? Helsinki. Sitra

Bardy, Marjatta (2013) Lastensuojelun filosofia ja käytäntö. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Neljäs painos. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus

Eduskunnan tarkastusvaliokunta. 2013. Nuorten syrjäytyminen tietoa, toimintaa ja tuloksia? Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2013 <http://web.eduskunta.fi/dman/Document.phx?documentId=jz32213140909180&cmd=download>.

Eriksson, E. & Arnkill, T. 2012. Huoli puheeksi: opas varhaisista dialogeista. Helsinki. Stakes

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2015. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä. PS-kustannus

Grönholm, P. 2015. Mielenterveysongelmat kasautuvat syrjäytyneille nuorille. Syrjäytyneestä nuoresta jopa 170 000 euron terveyslaskut vuodessa. Helsingin sanomat 23.2.2015. Luettu 7.3.2017. <http://www.hs.fi/kotimaa/a1424660271541>.

Ihalainen, J., Kettunen, T. 2016. Turvaverkko vai trampoliini sosiaaliturvan mahdollisuudet. Helsinki. Sanoma Pro Oy

Heikkinen, A., Levamo, P., Parviainen, M. & Savolainen, A. 2007. Näe minut – kuule minua. Kokemuksia ryhmistä. SOCCA: Heikki Waris –instituutti. Julkaisusarja nro 11.

Heinämäki, L. 2005. Varhaista tukea lapselle. Työvälineenä kehittämisvalikko. Helsinki

Helne, T. 2003. Syrjäytymisen yhteiskunta. Saarijärvi, Gummerus Kirjapaino Oy. Stakes

Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki. Tammi

Honkanen, E. & Suomala, A. 2009. Oppilashuollon käsikirja. Keuruu. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Häggman, E. 2011. Raportti työpajatoiminnasta ja etsivästä nuorisotyöstä. Hallituksen politiikkaohjelma. 2015. Syrjäytymisen ennaltaehkäiseminen. http://www.minedu.fi/lapset_nuoret_perheet/Osa-alueet/Nuoret/.

Ikonen, O. & Virtanen, P. 2007. Erilainen oppija - yhteiseen kouluun. Jyväskylä. PS-kustannus.

- Isoherranen, Kaarina 2005. Moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY
- Jauhiainen, A. (1993) Koulu, oppilaiden huolto ja hyvinvointivaltio. Suomen oppivelvollisuuskoulun oppilashuollon ja sen asiantuntijajärjestelmien muotoutuminen 1800-luvun lopulta 1990-luvulle. Väitöskirja. Turun yliopiston julkaisuja. Scripta Lingua Fennica. Sarja C osa 98. Edita: Turku.
- Kajanoja, J. 2005. Hyvä lapsuus- avain menestyvään kansantalouteen? Teos: onko meillä kanttia sijoittaa lapsiin? Toimittanut Pentti Takala. Helsinki. Edita Prima Oy.
- Kananen, J. 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kangasalan kunta, www-sivut
https://kangasala-fi-d.aldone.fi/lapset_ja_nuoret/koulut/luokat_1-6/suorama/kasvatusohjaaja/ luettu 12.3.2017
- Kaste-ohjelma, 2012. Sosiaali- ja terveysministeriö. Verkkodokumentti. <
<http://stm.fi/kaste>> Luettu 20.3.2017
- Kairaluoma, L. & Salmi, E. 2014. Tuen tarve kumpuaa oppimis- ja opiskeluvaikeuksista. Teoksessa: Määttä, S., Kiiveri, L. & Kairaluoma, L. (toim.). Otetta opintoihin. 1. painos. Porvoo. Niilo Mäki Instituutti
- Korpela, N. 2012. Onhan meillä se kuraattori tekemässä sitä oppilashuoltoa. Teoksessa Stömberg-Jakka, M. & Karttunen, T. Sosiaalityön haasteet. Tukea ammattilaisten arkeen. Jyväskylä. PS-kustannus
- KT Kuntatyönantajat. 2013. Toimiva palkkaus on kaikkien etu. KVTES-palkkausjärjestelmäopas. Helsinki: Kirjapaino Erweko Oy.
- Kunnallinen yleinen virka- ja työehtosopimus (KVTES)
<http://www.kuntatyönantajat.fi/fi/sopimukset/kvtes/Sivut/default.aspx>
- Kärki, S. 2009. Kuraattorin työ ammatillisessa oppilaitoksessa. Kuntouttavan sosiaalityön näkökulma erityisopiskelijoiden tuen tarpeen arviointiin. Kuopio: KOPIJYVÄ cop.
- Kääriäinen, A. & Leinonen, A. & Metsäranta, H. 2006. Lastensuojelutyön dokumentointi. Opastusta ja ideoita käytäntöön. Helsinki Yliopistopaino.
- Lahtinen, N. 2011. Oppilaan oikeudet ja vanhempien vastuu. 3. painos PS-kustannus. Jyväskylä
- Leinonen, T. 2011. Nuorten koulutuksen keskeyttäminen ja sen hinta. Sosiaalikehitys Oy. Opit käyttöön- hanke. Saatavissa: <http://www.koordinaatti.fi/sites/default/files/nuorten-koulutuksen-keskeyttaminen.pdf>
- Lindqvist, U. 2008. Lapaset Perheverkosto -hanke. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto: oppaita ja työkirjoja 2008:7. Helsinki: Paintek Pihlajamäki Oy.
- Linnilä, M-L. 2011. Kumpi on valmis –lapsi vai koulu. Mediapinta.

- Lämsä, A.-L. 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Väitöskirja. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Oulu. Oulun yliopisto
- Mader-Clark, M. 2013. The Job description hand book. Everything you need to write effective job descriptions – and avoid legal pitfalls. 3. painos. Nolo, Berkeley.
- Mahkonen, S. 2014. Uusi oppilashuoltolaki työvälteenä. Porvoo: Edita Publishing Oy
- Metsämuuronen, J. 2006. Metodologian perusteet ihmistieteissä. Teoksessa J. Metsämuuronen (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methel Ky.
- Myrskylä, P. 2012. Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? EVA Analyysi No 19. Helsinki
- Nieminen, Saara – Turunen, Johanna 2015. Koulusosionomi oppilaan äänen kuulijana. Kuraattorin kumppaniksi koulun sosiaalityöhön. Opinnäyte. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu. Verkkodokumentti. <http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/92447/Nieminen_Saara_Turunen_Johanna.pdf?sequence=2>. Luettu 3.4.2017.
- Nisonen, R. 2001. Esiopetus – yhteinen kasvatustehtävä. Teoksessa Högström, B. & Saloranta O. (toim.), Esiopetus tavoitteellisen oppimispolun alkuna. Helsinki: Opetushallitus, 49–54.
- Notkola, V. & Pitkänen, S. & Tuusa, M. & Ala-Kauhaluoma, M. & Harkko, J. & Korkeamäki, J. & Lehikoinen, T. & Lehtoranta, P. & Puumalainen, J. 2013. Nuorten syrjäytyminen - Tietoa, toimintaa ja tuloksia? Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2013. Helsinki: Eduskunta.
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013. Finlex Lainsäädäntö. Luettu 02.03.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287>
- Perusopetuslaki L 1998/13.6.2003/477. Finlex Lainsäädäntö. Luettu 18.2.2017. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L4P15>
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2014:96. 4. painos. Helsinki: Opetushallitus. Verkkodokumentti: http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf> Luettu 10.3.2017
- Pesonen, Aino-Elina 2006. Koulu yhteisön hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä. Yhteistyötä lasten, nuorten ja perheiden kanssa. Teoksessa Jari Helminen (toim.) 2006. Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Jyväskylä. PS-kustannus. 79–90.
- Pippuri, T. 2015. Koulun sosiaalityön asiakkuudet ja asiakasprosessit. Kvantitatiivinen tutkimus espoolaisista peruskoululaisista kuraattoripalveluissa. Sosiaalityön ammatillisen lisensiaattitutkimus. Tampere: Tampereen yliopisto. Verkkodokumentti. Luettu 22.2.2017
<<http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=f649c044-5af8-4736-85eb-f1e21e211f40>>.

- Raatikainen, P. 2000. Sillä aurinko ei paista kaikille – koulun mahdollisuudet lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Pro gradu -työ. Opettajankoulutuslaitos. Jyväskylä. Jyväskylän yliopisto.
- Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Vaajakoski. Gummerus
- Rautiainen, A. (toim.) 2005. Koulu yhteisöllisenä toimijana. Helsinki. Yliopistopaino.
- Reivinen, J, Vähäkylä, L. 2013. Ketä kiinnostaa?. Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Tallinna. Gaudeamus
- Saari, J. 2009. Yksinäisten yhteiskunta. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Saloviita, T. 2009. Meidän koulu: keinoja työrauhan ja hyvän ilmapiirin saavuttamiseen. Juva: Bookwell Oy.
- Sipilä-Lähdekorpi, P. 2004. ”Hirveesti tekijänsä näköistä” Koulukuraattorin työ peruskoulun yläluokilla. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön tutkimuksen laitos. Väitöskirja.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (Luettu 10.3.2017.) Saatavissa: <http://stm.fi/tyosuojelu/tes>
- Suomen ammattiliittojen keskusjärjestö (Luettu 20.2.2017.) Saatavissa: <https://www.sak.fi/tama-on-sak/historia>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2016. Lapset nuoret ja perheet, nuorten syrjäytyminen (Luettu 13.3.2017.) Saatavissa: https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen/syrjaytyminen-ja-syrjaytymisen-riskitekijat
- Työsopimuslaki 26.1.2001/55. Finlex (Luettu 20.2.2017.) Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010055>
- Työ- ja elinkeinoministeriö, 2012. Nuorten yhteiskuntatakuu 2013. Tem raportteja 8/2012. (Luettu 30.3.2017)
- Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomus (2013) Tuloksellisuustarkastuskertomus. Erityisopetus perusopetuksessa. Dnro 068/54/2010. Edita Prima Oy. https://www.vtv.fi/julkaisut/tuloksellisuustarkastuskertomukset/2013/erityisopetus_perusopetuksessa.5039.xhtml
Luettu 24.1.2017
- Valtiontalouden tarkastusviraston toiminnantarkastuskertomus (146/2007) Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Dnro 6/54/06/2007. https://www.vtv.fi/files/113/1462007_Nuorten_syrjaytymisen_ehkaisy_NETTI.pdf
Luettu 24.1.2017.
- Vilka, H. 2007. Tutki ja havainnoi. Helsinki. Tammi.
- Wallin, A. 2011. Sosiaalityö koulussa. Avaimia hyvinvointiin. Helsinki. Tietosanoma Oy.

LIITTEET

Liite 1. Haastattelukysymyksiä kasvatusohjaaja Minna Lahdelle:

Mitä tällä työllä tavoitellaan?

Miten työsi näyttäytyy lasten koulupäivän arjessa?
entä opettajien?

Mitä tietoja ja taitoja tehtävässä tarvitaan?

Mitkä asiat painottuvat?

Mistä tehtävistä työsi tällä hetkellä koostuu?

Mikä on sinun roolisi koulun arjessa?

Pystytkö antamaan matalan kynnyksen palvelua oppilaille ja perheille?

Onnistuuko yhteistyö eri toimijoiden kanssa?

Miten kehittäisit työtäsi?

Mitä tehtäviä pidät oleellisina?

Liite 2. Ote Kasvatusohjaajan tehtävänkuvaukslomakkeesta

TEHTÄVÄNKUVAUS

Taustatiedot
Tehtävänimike ja hinnoittelutunnus Kasvatusohjaaja 04SOS05
Tehtävän kelpoisuusehdot/koulutusvaatimukset Sosionomi AMK. Tehtävään soveltuva opistoasteinen sosiaalialan perustutkinto tai muu vastaava tutkinto
Työpaikan nimi Sivistyskeskus/ opetuspalvelut

YLEISKUVAUS TEHTÄVÄSTÄ

Tehtävän tarkoitus
Syrjäytymistä ennaltaehkäisevä toiminta koulu yhteisössä Sosiaalisen hyvinvoinnin ja elämänhallinnan tukeminen koulun arjessa

Keskeiset tehtävät
Tukea sosiaalista hyvinvointia, toimintakykyä ja elämänhallintaa koulun arjessa Ohjaus, kasvatus ja opetus oppilasryhmässä sekä yksilöllisesti Yhteistyö huoltajien ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa Toiminta- ja oppimisympäristön kehittäminen Koulupolun nivel- vaiheiden tukeminen (esiopetus-> alakoulu-> yläkoulu) Työn suunnittelu ja dokumentointi